

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS  
MUZIKOS PEDAGOGIKOS IR VIZUALIŲJŲ MENŲ KATEDRA

**SIMONA ŽALYTĖ-LINKUVIENĖ**

Muzikos pedagogikos magistro studijų programa

**YPATINGŲJŲ IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ  
UGDYMO GALIMYBĖS TAIKANT  
MULTIMEDIJOS TECHNOLOGIJŲ PRIEMONES**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė:  
prof. dr. Diana Strakšienė

Šiauliai, 2018

## BAIGIAMOJO DARBO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

Patvirtinu, kad mano, Simonos Žalytės-Linkuvienės, magistro darbo tema „Ypatingųjų ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo galimybės taikant multimedijos technologijų priemones“ yra originalus autorinis darbas, mano pačios atliktas savarankiškai. Darbas nebuvo pateiktas ar naudotas jokiaje kitoje mokymo įstaigoje. Darbe nėra plagijavimo, sukčiavimo ar kitų mokslo etikos pažeidimų.

---

Šiauliai, 2018

**Žalytė-Linkuvienė S.** Ypatingųjų ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo galimybės taikant multimedijos technologijų priemones: Muzikos pedagogikos magistro darbas / Vadovė prof. dr. D. Strakšienė; Šiaulių universitetas, Muzikos pedagogikos ir vizualiųjų menų katedra. – Šiauliai, 2018. – 61 p.

## SANTRAUKA

Šiame darbe analizuojama multimedijos technologijų priemonių taikymo įtaka ypatingųjų ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo procesui, meninės raiškos, pažintinių gebėjimų ir emocinės raiškos sklaidai. Magistro darbo tikslas – atskleisti ikimokyklinio amžiaus ypatingųjų vaikų ugdymo galimybes taikant multimedijos technologijų priemones. Darbo tikslui pasiekti iškelti šie uždaviniai: išsiaiškinti ypatingųjų ikimokyklinio amžiaus vaikų sąvokos sampratą ir ugdymo problematiką; aptarti individualizuoto (meninio, muzikinio) ypatingųjų vaikų ugdymo galimybes ikimokykliniame amžiuje; atskleisti multimedijos technologijų priemonių taikymo galimybes ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų kompetencijas; atlikti empirinį tyrimą; išanalizuoti ir apibendrinti tyrimo duomenis. Tyrimo objektu pasirinktas ypatingųjų ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas. Tyrimas atliktas vienoje Vilniaus specialiojo ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigoje. Kokybinio pedagoginio eksperimento metodu siekta sužinoti, kokią įtaką ypatingųjų ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymui daro multimedijos technologijų taikymas.

Teorinėje tyrimo eigoje aptariama ypatingųjų vaikų sąvokos samprata Lietuvos kontekste, charakterizuojama ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinė raida, ugdymo formos ir galimybės. Analizei pasirinkta meninio ugdymo ir žaidimų įtaka vaikų kūrybiškumui ir socialiniams įgūdžiams skatinti. Empiriniam tyrimui atlikti pasitelktas kokybinio tyrimo strategija – vienos vaikų grupės pedagoginis eksperimentas ir interviu klausimynas vaikų tėvams. Tyrime dalyvavo 9 ikimokyklinio amžiaus ypatingųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai (lankantys specialiojo ugdymo įstaigą) ir atitinkamai jų tėvai. Tyrimo analizei buvo panaudotas kokybinės turinio (*content*) analizės metodas.

Atlikus teorinę mokslinę literatūrą analizę, išsiaiškinta, kad ypatingųjų vaikų sąvoka apibūdinami tie, kurių raida neatitinka tipinės vaikų raidos ypatumų. Dėl individualių ugdymosi poreikių vaikams reikalingos tam tikros priemonės, mokymo technikos, metodai, įranga ar net patalpos, kurios suteikia galimybę išvengti ugdymosi trikdžių. Ugdant ypatinguosius ikimokyklinio amžiaus vaikus didelis dėmesys skiriamas meniniam ugdymui ir siekiama remtis dominuojančiais gebėjimais ir stipriosiomis savybėmis.

Ištyrus multimedijos technologijų priemones, atskleista, kad tai įranga, kuri naudojama perteikti, įrašyti, atkurti, vaizdinę, garsinę informaciją, ją modifikuoti esamuoju laiku derinant(is) prie ugdytinio poreikių, kurti ugdymo turiniui reikiamą vaizdinę, garsinę, medžiagą. Ypatingųjų vaikų vystymasis pasitelkiant MT tampa produktyvesnis nei naudojant standartines priemones. Atlikto empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad multimedijos technologijų priemonėmis sukurtas ir demonstruojamas ugdymo turinys vaikams buvo patrauklus, informaciją jie įsiminė sklandžiai, nors ir nežymiai, bet gebėjo susieti pamokėlėse matytus objektus su aplinkos objektais, atlikti pateiktas daineles ir žaidimo elementus savarankiškai, pasakoti apie savo patyrimus tėvams. Tačiau tėvų pastebėjimai parodė, kad, norint pasiekti efektyvesnių rezultatų, vaikams reikalingas aktyvus dalyvavimas tokio pobūdžio veiklose, nuolat primenant ir pakartojant pateiktą medžiagą. Ugdymo procese taikant MT ugdomos pažinimo, socialinė, komunikacinė, meninė, savivertės, emocinė, socializacijos, judėjimo kompetencijos.

**Žalytė-Linkuvienė S.** An Educational Opportunities of Applied Multimedia Technologies for Pre-school Children with Special Needs: Master's thesis in Music Pedagogy / Supervisor Prof. Dr. D. Strakšienė; Šiauliai University, Department of Music Pedagogy and Visual Arts. – Šiauliai, 2018. – 61 p.

## SUMMARY

The paper analyzes the impact of the use of multimedia technologies on the process of educating pre-school children with special needs, their dissemination of artistic expression, cognitive skills and emotional expression. The aim of the master's thesis is to reveal the possibilities of education of pre-school children with special needs with the use of multimedia technologies. The following tasks were set to attain the purposes of the work: to find out the concept of the children with special needs and the problems of their education; discuss the possibilities for the development of individualized (artistic, musical) education in the pre-school age; to reveal the possibilities of using multimedia technologies in developing the competences of pre-school aged children; carry out an empirical study; analyze and summarize the research data. The object of the study is the education of pre-school aged children with special needs. The study was carried out in pre-primary and primary school of special education in Vilnius. The method of quantitative pedagogical experiment sought to find out how the use of multimedia technologies influences the education of pre-school aged children with special needs.

In the course of the theoretical research, the concept of the children with special needs in the context of Lithuania is discussed, the psychosocial development of pre-school children, forms and possibilities of education are characterized. The influence of artistic education and games on children's creativity and social skills is analyzed. The qualitative research strategy was used for empirical research – pedagogical experiment of one children's group and an interview questionnaire for parents of children. The study involved 9 children with special needs (attending a special education institution) and their parents. A qualitative content analysis method was used for the analysis of the research.

It has been revealed that multimedia technologies as an equipment is used to convey, record, reproduce visual and audio information, create the visual and audio material necessary for the content of education, modify it by combining with the needs of the learner at the present time. The development of children with special needs through multimedia technologies is more productive than using standard techniques. The results of the empirical research revealed that the educational content that was created and demonstrated by multimedia technologies was attractive for children, they kept the information in mind fluently. They were able to associate objects seen in the lessons with the objects of environment around, though insignificantly. Also some of them performed songs and played some elements independently and showed themselves to their parents. However, parents' findings have shown that children need to be actively involved in such activities, constantly reminding and repeating the provided material in order to achieve more effective results. In the educational process of children with special needs applying multimedia technologies the cognitive, social, communicative, artistic, self-esteem, emotional, socialization, movement competences are being developed.

## TURINYS

|                                                                                                                     |    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| ĮVADAS .....                                                                                                        | 6  |
| 1 IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS YPATINGŪJŲ VAIKŲ UGDYMO TEORINIS ASPEKTAS .....                                             | 9  |
| 1.1 Ypatingųjų vaikų sąvokos samprata .....                                                                         | 9  |
| 1.2 Ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinės raidos charakteristika .....                                       | 10 |
| 1.3 Ypatingųjų vaikų ugdymo formos ikimokykliniame amžiuje .....                                                    | 13 |
| 1.4 Individualizuoto ugdymo galimybės ikimokykliniame amžiuje.....                                                  | 19 |
| 1.5 Ypatingųjų vaikų ugdymo prielaidos, pasitelkiant sensorinę patirtį.....                                         | 22 |
| 1.5.1 Muzikiniai žaidimai.....                                                                                      | 23 |
| 1.5.2 Spalvų žaidimai .....                                                                                         | 24 |
| 1.5.3 Uoslės, skonio, lytėjimo potyrių formos .....                                                                 | 25 |
| 1.5.4 Judesio raiškos formos .....                                                                                  | 26 |
| 2 YPATINGŪJŲ VAIKŲ UGDYMO GALIMYBĖS TAIKANT MULTIMEDIJOS TECHNOLOGIJAS.....                                         | 28 |
| 2.1 Multimedijos technologijų apibrėžtis.....                                                                       | 28 |
| 2.2 Multimedijos technologijų taikymo koncepcija ypatingųjų vaikų ugdymo procese ....                               | 29 |
| 2.3 Multimedijos technologijos kaip alternatyvi ypatingųjų vaikų ugdymo forma .....                                 | 34 |
| 3 YPATINGŪJŲ IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ UGDYMO GALIMYBIŲ TAIKANT MULTIMEDIJOS TECHNOLOGIJŲ PRIEMONES TYRIMAS ..... | 36 |
| 3.1 Tyrimo metodologija.....                                                                                        | 36 |
| 3.2 Tyrimo duomenų analizė .....                                                                                    | 42 |
| IŠVADOS .....                                                                                                       | 49 |
| LITERATŪRA .....                                                                                                    | 51 |
| PRIEDAI .....                                                                                                       | 56 |

## IVADAS

### **Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas**

Ikimokyklinio amžiaus ypatingieji vaikai Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme (2011 m. rugsėjo 30 d. Nr. V-1795, str. 7 ir 14) laikomi tie vaikai, kurie nuo gimimo iki kol jiems pradamas teikti priešmokyklinis arba pradinis ugdymas, dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų turi ribotas galimybes dalyvauti bendrajame ugdymo procese, visuomenės gyvenime, jų poreikiams tenkinti skiriamas specialusis ugdymas ir papildomos paslaugos. Lietuvoje ir pasaulyje atlikti tyrimai skelbia, kad ikimokykliniame amžiuje formuojasi pažintiniai vaiko gebėjimai, kurie lemia jo sėkmę pradėjus lankyti mokyklą. Tikslingas ikimokyklinis ugdymas daro teigiamą poveikį mokymosi pasiekimams, tolesnei socialinei ir emocinei raidai (LR ŠMM ŠAC, 2011). Ypatingasis vaikas gali turėti mąstymo, regos, klausos, socializacijos ar judėjimo problemų, arba būti ypač talentingas tam tikrose srityse. Dažniausiai ypatingajam vaikui būdingas tam tikrų ypatingų gebėjimų ir negalių derinys (Hallahan, Kauffman, 2003).

Lietuvoje ikimokyklinio amžiaus ypatingųjų vaikų, kuriems reikia specialiojo ugdymo ir reabilitacijos paslaugų, remiantis tyrimų ir statistikos duomenimis, yra 10 proc. populiacijos ir kasmet jų vis daugėja (ESTEP 2013 m). Sąvoka „specialieji ugdymosi poreikiai“ vis dar visuomenėje skamba kaip vaiko atskirties nuo bendrojo ugdymo įstaigų mokymo programų nuosprendis. Susiformavusi visuomenės ir švietimo įstaigų nuomonė nepalanki jiems todėl, kad standartais grindžiama vaiko raidos skalė sutrikimų turintiesiems vaikams sunkiau pasiekama nei tiems, kurių raida įprastinė, normali. Analizuojamojo vaikų kontingento ugdymas reikalauja tam tikro specifiškumo. Problema kyla dėl to, kad asmeninių vaiko savybių išskirtinumas yra individualus, o reikalavimų neatitinkantys (ne)gebėjimai prisitaikyti socialinėje aplinkoje kelia nerimą, stresą, baimę, pyktį tiek jam pačiam, tiek aplinkoje esantiems asmenims. Apibūsinant poreikių nepatenkinimas sukuria disbalansą ir įtampą, ilgainiui virstančius konfliktais ir nesutarimais.

Šiuo magistro darbu siekiama iširti teorines ir praktines ugdymo galimybes taikant multimedijos technologijų priemones, kurios būtų paveikios ypatingųjų ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymui švietimo ir socialinėje aplinkoje. Taip pat siekiama pateikti pasiūlymus ir rekomendacijas socialinių paslaugų plėtrai, steigiant įstaigas, kuriose vaikai galėtų būti ne tik ugdomi, bet ir suteikiama galimybė jiems jaustis suprastiems, jie galėtų atsipalaiduoti, laisvai reikšti emocijas aplinkoje, kurioje naudojamos multimedijos technologijos.

XXI amžiuje multimedijos technologijos (toliau MT) nesustabdomai veržiasi ir į ugdymo procesą. Lietuvoje išsamaus MT termino reikšmės apibrėžties šio darbo autorei nepavyko rasti. Terminologijoje vartojamos ir kitos panašią reikšmę turinčios sąvokos: multimedija, medijų

technologijos (Vinograva, Ignatavičiūtė, 2014) skaitmeniniai mokymosi objektai (SMO) (Augustinienė, Pocienė, 2016), informacinės komunikacinės technologijos (IKT) (Paulionytė, Grabauskienė ir kt., 2010), interaktyviosios, išmaniosios ar tiesiog skaitmeninės technologijos. Terminų skirtumus lemia pasirenkamų priemonių funkcinė paskirtis. Užsienio šalių literatūroje (McLuhan, 2003; Clark, Mayer, 2011) multimedijos technologijos įvardijamos kaip įvairių skaitmeninių technologijų (vaizdo kamerų, garso kolonėlių, vaizdo projektorių, kompiuterių) valdymas. Remiantis užsienio šalių atliktais tyrimais (Landsbergienė, 2012, pgl. Clements, 1994; Sivin-kachala & Bialo, 1994; Haugland & Wright, 1997; Healy, 1998; Seng, 1998 ir kt.), ugdymo procese MT naudojamos kaip mokymą papildančios priemonės, leidžiančios pasiekti efektyvesnio bendravimo tarp pedagogo ir ugdytinio, tenkinti saviraiškos poreikį. Techninė multimedijos įranga suteikia galimybę pedagogui esamuoju laiku (čia ir dabar) keisti ugdomosios veiklos temą, metodus, priemones, individualizuoti ugdymo aplinką, tempą, nevaržomai tyrinėti, eksperimentuoti ir kurti. MT padeda lavinti ir pažinti įvairius asmeninius pojūčius ir moko geriau orientuotis aplinkoje, lavina savarankiškumą.

Šiame darbe analizuojami MT priemonių taikymo ugdymo procese kaip viena iš ikimokyklinio amžiaus ypatingųjų vaikų ugdymo prielaidų. Tiriama mokslinė problema aktuali, nes stokojama mokslo darbų ir tyrimų Lietuvoje, atskleidžiančių nagrinėjamą sritį. Matyt, todėl diskusijos dėl MT naudojimo galimybių dažniausiai kyla ne moksliniais argumentais grįstų teiginių, o stereotipų ir nuomonių išsakymo lygmeniu. Tokios diskusijos dažniausiai apsiriboja galimo MT teigiamo ar neigiamo poveikio vaiko psichoemocinei būklei aptarimu, tačiau nepateikiama rekomendacijų, kaip, ypač skaitmenizuotoje visuomenėje, išvengti MT poveikio.

**Tyrimo objektas** – ypatingųjų ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas.

**Tyrimo tikslas** – atskleisti ikimokyklinio amžiaus ypatingųjų vaikų ugdymo galimybes taikant multimedijos technologijų priemones.

**Tyrimo uždaviniai:**

- 1) išsiaiškinti ypatingųjų ikimokyklinio amžiaus vaikų sąvokos sampratą ir ugdymo problematiką;
- 2) aptarti individualizuoto (meninio, muzikinio) ypatingųjų vaikų ugdymo galimybes ikimokykliniame amžiuje;
- 3) atskleisti multimedijos technologijų priemonių taikymo galimybes ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų kompetencijas;
- 4) atlikti empirinį tyrimą.

## **Tyrimo metodologija ir metodai**

Teoriniai: mokslinės literatūros šaltinių analizė ir apibendrinimas.

Empiriniai: kokybinis ugdomasis eksperimentas ir interviu klausimynas.

## **Tyrimo bazė ir imtis**

Vilniaus specialiojo ugdymo lopšelis-darželis „Čiauškutis“; 9 ikimokyklinio amžiaus (5 m.) ypatingieji vaikai ir jų tėvai.

## **Tyrimo rengimo etapai**

I etapas. 2016–2017 m. m. mokslinės (pedagoginės, filosofinės, psichologinės) literatūros studijavimas, analizė, apibendrinimas.

II etapas. 2017 m. rugsėjo – 2018 sausio mėn. teorinės darbo dalies rengimas.

III etapas. 2018 m. sausis-balandis – pasirengimas tyrimui ir jo realizavimas.

IV etapas. 2018 m. balandis-gegužė – tyrimo rezultatų analizė, darbo išvadų parengimas.

## **Darbo naujumas, reikšmingumas**

Šiame magistro darbe pateikiama multimedijos technologijų taikymo ikimokyklinio amžiaus ypatingųjų vaikų ugdymo galimybių analizė, atskleidžiant naudojamų priemonių specifiškumą. Atliktas tyrimas parodo MT priemonių ir meninio ugdymo sąveikos galimybių raišką. Multimedijos technologijų priemonių taikymo ikimokyklinio amžiaus ypatingųjų vaikų ugdymui Lietuvoje atliktų mokslinių tyrimų šio darbo autorei rasti nepavyko. Užsienio šalyse moksliniai tyrimai taikant MT ugdymui daugiau orientuoti į vyresniųjų vaikų ugdymą. Darbas reikšmingumas atsiskleidžia tuo, kad atliktas tyrimas suteikia žinių apie individualiųjų ugdymosi poreikių vaikų ugdymo ypatumus taikant MT.

## **Darbo struktūra**

Darbą sudaro santrauka, įvadas, trys skyriai su poskyriais, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai. Darbe pateiktos 7 lentelės ir 3 paveikslai, 2 priedai. Atlikto tyrimo videomedžiaga pateikta kompaktiniame diske, pridėtame prie šio darbo.

## **Darbo aprobacija**

2017 m. – mokslinis straipsnis tema „Makrofotografijos ir eksperimentinės muzikos sintezės galimybės“ moksliniame žurnale „Kūrybos erdvės“, 2016 Nr. 25. Šiaulių universitetas.

2018 m. balandžio 19 d. – tęstinė 7-toji mokslinė praktinė konferencija „Pasaulis vaikui: ugdymo realijos ir perspektyvos“. Pranešimo tema „Multimedijos technologijos ikimokyklinio amžiaus vaikams“. Akreditacijos pažymėjimas AP Nr. 090. Pažyma nr. PK9–1193. Lietuvos edukologijos universitetas, profesinių kompetencijų tobulinimo institutas.



# 1 IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS YPATINGŲJŲ VAIKŲ UGDYMO TEORINIS ASPEKTAS

## 1.1 Ypatingųjų vaikų sąvokos samprata

Ypatingieji vaikai mokslinėje pedagoginėje literatūroje apibrėžiami taip: „ypatingieji vaikai ir jaunuoliai yra tie, kurių žmogiškosioms galioms visiškai realizuoti reikia specialiojo ugdymo ir papildomų paslaugų. Specialiojo ugdymo reikia todėl, kad šie vaikai labai skiriasi nuo daugumos vaikų vienu ar keliais tokiais požymiais: jie gali būti protiškai atsilikę, turėti mokymosi negalių, emocinių ir elgesio sutrikimų, fizinių negalių, komunikacijos sutrikimų, autizmo sutrikimą, patyrę smegenų traumas, turėti klausos arba regos sutrikimų, išsiskirti ypatingais gabumais ar talentu“ (Hallahan, Kauffman, 2003, p. 7). Lietuvoje ypatingųjų vaikų ugdymą reglamentuoja Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašas (2011–09–30, Nr. V-1795).

Pasak A. Vilkelenės (2003), vaikai, turintys ypatingųjų poreikių, gali būti apibūdinami trimis aspektais:

- *biologiniu* aspektu specialiųjų poreikių vaikai apibūdinami pagal išoriškai matomas arba nuspėjamas žymes, elgesį, bendravimo būdą, rodantį skirtumą tarp normalaus ir specialiųjų poreikių žmogaus;
- *pedagoginis* aspektas akcentuoja, kad specialiųjų poreikių vaikams būtinas specialus mokymas, atitinkantis jų savitas mąstymo, psichomotorikos ir fizines savybes, sensorinius bendravimo gebėjimus, socialinį elgesį, sutrikimų pobūdį;
- *sociokultūrinis* aspektu terminas *specialiųjų poreikių vaikai* reiškia, kad su šiais vaikais šeima bendrauja kitaip (vaiką lepina arba, priešingai, – jį atstumia).

Siekiant kokybiško ypatingųjų vaikų ugdymo, neretai atveju jiems reikalingos tam tikros priemonės, mokymo technikos, metodai, įranga ar net patalpos, kurios suteikia galimybę „apeiti“ ugdymosi trikdžius. Kitaip tariant, jei vaikui nustatomas specialusis ugdymas, tuomet jam pritaikoma individuali ugdymo programa, kuriomis siekiama atskleisti dominuojančius gebėjimus ir juos stiprinti. Būtent dominuojantys gebėjimai ir vaiko stipriosios galios turėtų tapti jo ugdymo pagrindu. Tai gali būti gerai išlavėjusi girdimoji, regimoji, atmintis, kinestezinis suvokimas.

Ugdymo specialistai nurodo, kad efektyviausia pagalba vaikui įmanoma tada, kai vyksta vaiką ugdančių pedagogų ir vaiko tėvų bendrabarbiavimas: „Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčio vaiko ugdymas reiškia ir nuolatinį bendravimą su vaiko tėvais (globėjais), nes geriausių rezultatų, ugdant vaikus, o ypač turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių, pasiekama, kai visi

pagalbą vaikui teikiantys asmenys derina ugdymo metodus, laikosi nuoseklumo, pasirenka tinkamą tempą, derina veiksmus“ (LR ŠMM ŠAC, 2015, p. 21). Tėvų įsitraukimas į ugdymo procesą vaikus labiau motyvuoja, skatina pažinti pasaulį ir tobulėti, pasitikėti savimi, bendrauti. Stiprus emocinis tėvų iš vaikų ryšys tampa vaiko gebėjimus puoselėjančia grandimi.

Tačiau ypatingųjų vaikų sąvoka vartojama apibūdinti ir itin gabius vaikus, kurių individualieji gebėjimai ir savybės lemia mokymosi sėkmę, didelius laimėjimus intelektualinėje, kūrybinėje ar kitoje veikloje. Vaikų raidoje, pasižyminčių ypatingais gabumais, dažniausiai jau ankstyvoje vaikystėje, išryškėja tokios savybės (LR ŠMM ŠAC, 2015):

- pradeda labai anksti kalbėti, jų žodynas greitai plečiasi, jie sklandžiai reiškia mintis, anksti išmoksta skaityti;
- yra labai jaudrūs, anksti pradeda vaikščioti;
- pasižymi greita emocijų kaita ir intensyvumu, jautrumu;
- pasižymi išskirtiniu guvumu ir energija, mėgsta įsitraukti į kelias veiklas vienu metu;
- yra smalsūs, pastabūs, daug kuo domisi, klausinėja, tyrinėja;
- yra lakios vaizduotės, geba fantazuoti, rasti daug įvairių vienos problemos sprendimo būdų;
- siekia sudėtingesnės veiklos negu jų bendraamžiai vienoje, keliose ar visose veiklos srityse;
- tvirtai laikosi savų vertybių;
- lengvai ir greitai mokosi.

Išvardintos savybės nebūtinai taikytinos visiems gabiems vaikams. Na o psichologė A. Blandė (2017) ypatingą įvardija kiekvieną vaiką, nepaisant jo sutrikimų ar gabumų. Kiekvienam vaikui reikalinga ypatinga tėvų priežiūra, rūpestingumas, pagalba ir tikėjimas jo galiomis.

Šio magistro darbo autorės tyrimo laukas apsiriboja vaikais, dėl kurių raidos ypatumų reikalingas specialusis, individualusis<sup>1</sup> ugdymas, nes jų raida neatitinka tipinės vaido raidos dėsnų. Raidos neatitikimas dažnu atveju sukelia ugdymosi sunkumu. Visa tai autorė analizuoja sekančiame poskyryje.

## **1.2 Ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinės raidos charakteristika**

Vaiko raidos etapų ištirtumas iki XX a. buvo negausus, tačiau per paskutiniuosius 85-erius metus, palaipsniui keičiantis požiūriui į žmogaus teisę tapti pilnaverte demokratinės visuomenės dalimi nuo pat gimimo, pagausėjo ir tyrimų, suteikusių išsamios informacijos apie

---

<sup>1</sup> „Individualieji ugdymosi poreikiai“ terminą S. Ališauskienė (2009) rekomenduoja vartoti vietoj „specialieji ugdymosi poreikiai“

savitą žmogaus gyvenimo tarpinį – ikimokyklinį amžių. Šiam periodui būdingi specifiniai bruožai. Kiekvienas asmuo neabejotinai turi savitą charakterį, savotiškai vystosi ir bręsta. Žmogaus raidos teoretikų (S. Freud (1856–1939) – emocijų raidos teorija; J. Dewey (1859–1952) – mokymosi per patirtį teorija; A. Adler (1870–1937) – individualiosios, asmenybės psichologijos teorija; J. Piaget (1896–1980) – kognityvinių gebėjimų teorija; L. S. Vygotsky (1896–1934) – biheviorizmo teorija; E. H. Erikson (1902–1994) – psichosocialinės raidos teorija; A. H. Maslow (1908–1970) – bazinių poreikių hierarchijos teorija; H. Gardner (1943) – daugialypio intelekto teorija) teigimu, tinkamam vaiko vystymuisi būtina sudaryti palankią aplinką, patenkinti prigimtinius poreikius. Psichosocialinės ir fizinės raidos kokybę dažnu atveju lemia ugdymo specifika. Kiekviename vaiko raidos etape būtina atkreipti dėmesį į ugdymo metodiką, taikyti vienokį ar kitokį ugdymo modelį, ypač ypatingųjų poreikių vaikams (Dodge, Colker, Heromann, 2007). Tyrėjai aprašo keturias ikimokyklinio amžiaus (nuo gimimo iki 6 m.) vaikų raidos sritis, į kurias ugdytojai turėtų atkreipti dėmesį – tai socialinė ir emocinė, fizinė, pažinimo ir kalbos. Visos keturios sritys yra tarpusavyje glaudžiai susijusios ir dažnai iš dalies susipina.

Teorinius ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinės ir fizinės raidos pagrindus kūrė bei išsamų specialiojo ugdymo įvadą sudarė D. P. Hallahan ir J. M. Kauffman (2003). Jame autoriai remdamiesi asmenine ir kitų tyrėjų patirtimi, išsamiai analizuoja sudėtingus vaiko raidos, medicinos, socialinius, ugdymo, technologijų taikymo klausimus. Leidinyje pateikiama informacija ne tik apie ikimokyklinio amžiaus vaikų raidos etapus ar ugdomasias sritis, tačiau ir rekomedacijos šeimoms, siekiant bendradarbiavimo su pedagogais bendriems tikslams įgyvendinti. Lietuvoje ikimokyklinio amžiaus vaikų raidos charakteristika aprašyta Švietimo ir mokslo ministerijos dokumentuose – „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas“ (2014), „Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos“ (2014) ir „Jūsų vaikas – ikimokyklinukas“ (2015) – kuriuose pateikti rekomendacinio pobūdžio ugdymo metodai ir formos. Remiantais minėtais dokumentais, ugdytojai ar tėvai turi galimybę mokymo metodikas adaptuoti tam tikram vaiko amžiaus tarpniui, įvertindami individualias vaiko galias.

Analizuojamas amžiaus tarpnis dar vadinamas žaidimų laikotarpiu, ankstyvąja vaikyste (Žukauskienė, 2012). Mokslininkai laikosi vienos nuomonės, kad ikimokyklinio amžiaus tarpnis didžiąja dalimi lemia būsimą žmogaus gyvenimo kryptį ir kokybę. Vaiko gyvenimo laikotarpis nuo gimimo iki 6 metų yra gana ilgas ir sudėtingas žmogaus gyvenimo tarpnis. Dėl multimedijos technologijų specifikos ir kt. objektyvių priežasčių šio magistro darbo autorės tyrimų laukas apsiriboja tik 3–6 metų periodu, todėl toliau atliekamas tyrimas ir analizuojama literatūra visų pirma galvoje turint būtent šį periodą. Remiantis šaltiniais (Dodge, Colker,

Heromann, 2007), 3–6 metų vaiko vystymuisi labai svarbios socialinė ir emocinė, fizinė, pažinimo, kalbos raidos sritys, todėl svarbu jas apžvelgti atskirai.

*Socialinė ir emocinė raida* – tai vaiko tapsmas save suvokiančia būtybe. Svarbu ne tik savojo „aš“ suvokimas, bet ir susipažinimas su visuomenėje priimtinomis elgesio normomis, gebėjimo tinkamai reikšti emocijas lavėjimas. Taip pat ne mažiau svarbu yra išmokti deramai bendrauti su bendraamžiais, gebėti atlikti nurodymus skiriamoms užduotims, įsigilinti ir sukaupti dėmesį. Tinkami vaiko gebėjimai ir socialinis bei emocinis pasirengimas turi įtakos pasisekimui ugdymosi įstaigose, o vėliau ir siekių įgyvendinimui savarankiškame gyvenime.

*Fizinės raidos* įgūdžiai formuojasi vaikui judant. Judėti visomis prasmėmis augančiai būtybei gyvybiškai svarbu dėl savo kūno judesių koordinavimo, padėties, fizinių poreikių pajautimo, aplinkos pažinimo, savarankiškumo įgūdžių lavinimo, bendros sveikatos palaikymo. Vystantis fizinei raidai intensyviai lavėja stambioji ir smulkioji motorika. Ikimokyklinio amžiaus vaiko fiziniams pajėgumams keliami reikalavimai – tai pusiausvyros ir stabilumo pajautimas, judesių, tokių kaip bėgimas, šokinėjimas, strikinėjimas, šuoliavimas, atlikimas, tikslesnių judesių – metimo, spyrimo, griebimo, karpymo, piešimo – koordinavimas (Hallahan, Kauffman, 2003). Kuo daugiau vaikas juda, tuo labiau aktyvinama ir protinė veikla, nes padažnęjus kvėpavimui, intensyvėja deguonies patekimas į smegenis, būtinas jų funkcionavimui. Taigi, vaiko judėjimas ne tik svarbus jo fizinėms galimybėms tobulinimui, bet ir glaudžiai siejasi su anksčiau aprašyta socialine ir emocine raida.

Dar viena ikimokyklinio amžiaus vaiko raidos sritis, kuri taip pat glaudžiai siejasi su socialine ir emocine bei fizine raida, tai *pažinimo (kognityvinė) raida*. Apie šios srities lavėjimą galima spręsti pagal vaiko pasaulio suvokimą, gebėjimą mąstyti, pritaikyti įgytą patirtį ir žinias. Tobulėjimas vyksta tuomet, kai vaikas mąsto naudodamasis vaizduote, kuria žaidybines situacijas, vaidina – įsijaučia į kito, pavyzdžiui, gyvūno, lėlės ar kokios nors profesijos atstovo, vaidmenį. Pažinimo raida atskleidžia vaiko kūrybines galias. Kūrybiniu keliu žaisdamas ir ieškodamas sprendimo būdų vaikas įgyja bendravimo patirties, mokosi pasidalinti jausmais. Pažindamas aplinką vaikas smalsiai stebi jį supantį pasaulį ir mėgina pritaikyti žinias pagal savo galimybes ir gebėjimus. Pažinimo raidai būdingas taip pat ir loginio mąstymo, mąstymo simboliais ir jų pritaikymo lavėjimas. Tai padeda vaikui įvairius daiktus suvokti ne vien tiesiogine, bet ir perkeltine reikšme, suprasti, kaip jie veikia, pažinti abstrakcijas.

Tam, kad vaikas gebėtų komunikuoti, dalintis patirtimi su bendraamžiais ir suaugusiaisiais, labai didelę įtaką turi kalba. *Kalbos raidą* sudaro žodinė ir nežodinė (gestų, rašytinė) išraiška. Ikimokyklinio amžiaus vaiko gebėjimas žodžiais apibūdinti daiktus ir sąvokas tiesiogiai siejasi su pažinimo raida. Klausyti, kalbėti, skaityti ir rašyti – tai sritys, kurios per 3–6-uosius vaiko gyvenimo metus turėtų išlavėti tiek, kad jis gebėtų suprasti kitą žmogų, dalyvauti

atitinkamo lygio pokalbyje, su(si)tarti su kitais, rinkti ir kaupti vis daugiau informacijos. Ikimokykliniame amžiuje taip pat mokomasi raidžių ir skaičių, kaip vieno iš naujos informacijos atradimo būdų. Vaikas, gebėdamas valdyti kalbą, tobulina atmintį, bendravimą, suvokimą.

Apibendrinant svarbu prisiminti, kad kiekvienas vaikas yra skirtingas. Raidos sritys vystosi ne visiems vienodai – vaikai skiriasi požymiais, interesais, patirtimi, fizinėmis galimybėmis. Sąsajos tarp įvairios psichosocialinės ir fizinės vaikų brandos pasireiškia tuo, kad lavinant vieną sritį, lavėja ir kita. Pažinus individualius vaiko gebėjimus, juos galima nukreipti pageidaujama linkme. Bendrais bruožais išmanyti raidos aspektus yra svarbu numatant veiklos ir ugdymo formas.

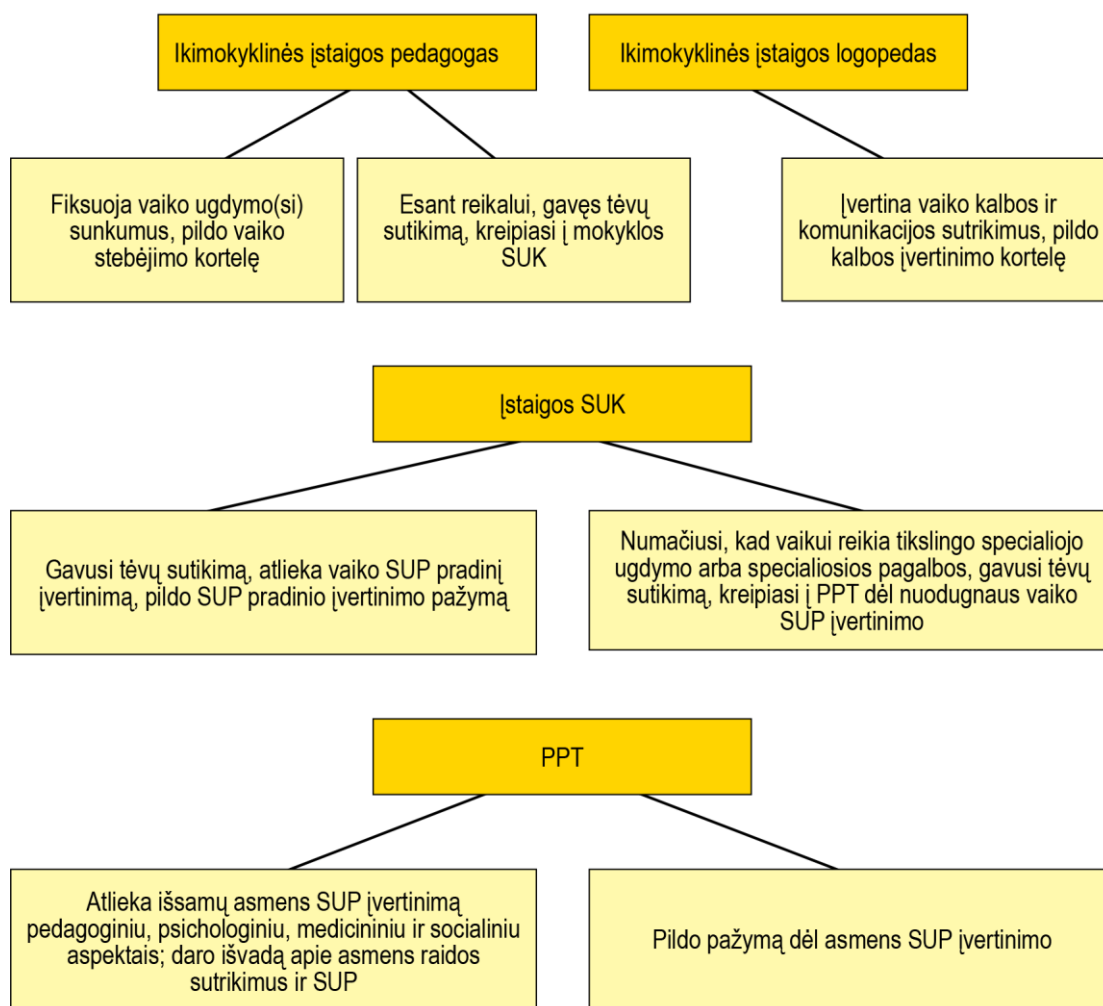
### **1.3 Ypatingųjų vaikų ugdymo formos ikimokykliniame amžiuje**

Ugdyti ypatingą vaiką – vadinasi atskleisti jo stipriąsias puses ir, pritaikius tam tikras priemones ar metodus, siekti jo raidos progreso. Vaiko negebėjimas atlikti pagal amžių skirtas užduotis dar nereiškia, kad jo raida neprogresuoja. Problema dažniausiai būna ta, kad nepakankamai išnaudojamos vaiko galios. Paprastai amžiaus tarpsnius atitinkančios raidos vaiko ugdymas numatomas pagal bendrąją švietimo programą. Tačiau vaiko, turinčio vienokių ar kitokių sutrikimų, ugdymui privaloma skirti kur kas daugiau dėmesio.

Remiantis Lietuvoje parengtomis ikimokyklinio ugdymo gairėmis ir rekomendacijomis (LR ŠMM ŠAC, 2015), ikimokykliniam ugdymui yra keliamas tikslas padėti vaikui (nuo gimimo iki 6 metų) atskleisti gebėjimus, kuriais remiasi vaiko pasirengimas mokyklai. Na o ypatingieji vaikai neretai susiduria su tokiais sutrikimais, kaip protinis atsilikimas, mokymosi sunkumai, emociniai ar elgesio, komunikacijos, klausos, regos sutrikimai ir fizinės negalios. Tam, kad sutrikimas besivystančiam vaikui nebūtų kliuvinys pažinti aplinką, būtina įvertinti tikrąją įgūdžių ir elgesio sritį ir jam pritaikyti individualią ugdymo(si) formą, kuri įtrauktų vaiką į bendraamžių būrį ir taip sudarytų sąlygas sėkmingai integracijai ir pasiruošimui tolimesniam ugdymuisi valstybinėse įstaigose.

Tam, kad būtų tikslingai parinkti ugdymo metodai ir priemonės, specialistai rekomenduoja visų pirma įvertinti vaiko gebėjimų skalę. Šiam tikslui V. Liaudanskienė ir A. Vilūnienė (2006) sudarė schemą, kuria remiantis galima numatyti veiksmų planą, siekiant ikimokyklinio amžiaus vaiko ugdymo efektyvumo. Schemos pavyzdys pateiktas 1 paveiksle. Schemoje naudojami sutrumpinimai: ART – ankstyvosios reabilitacijos tarnyba, SUK – specialioji ugdymo komisija, SUP – specialiojo ugdymo poreikiai, PPT – pedagoginė psichologinė tarnyba.

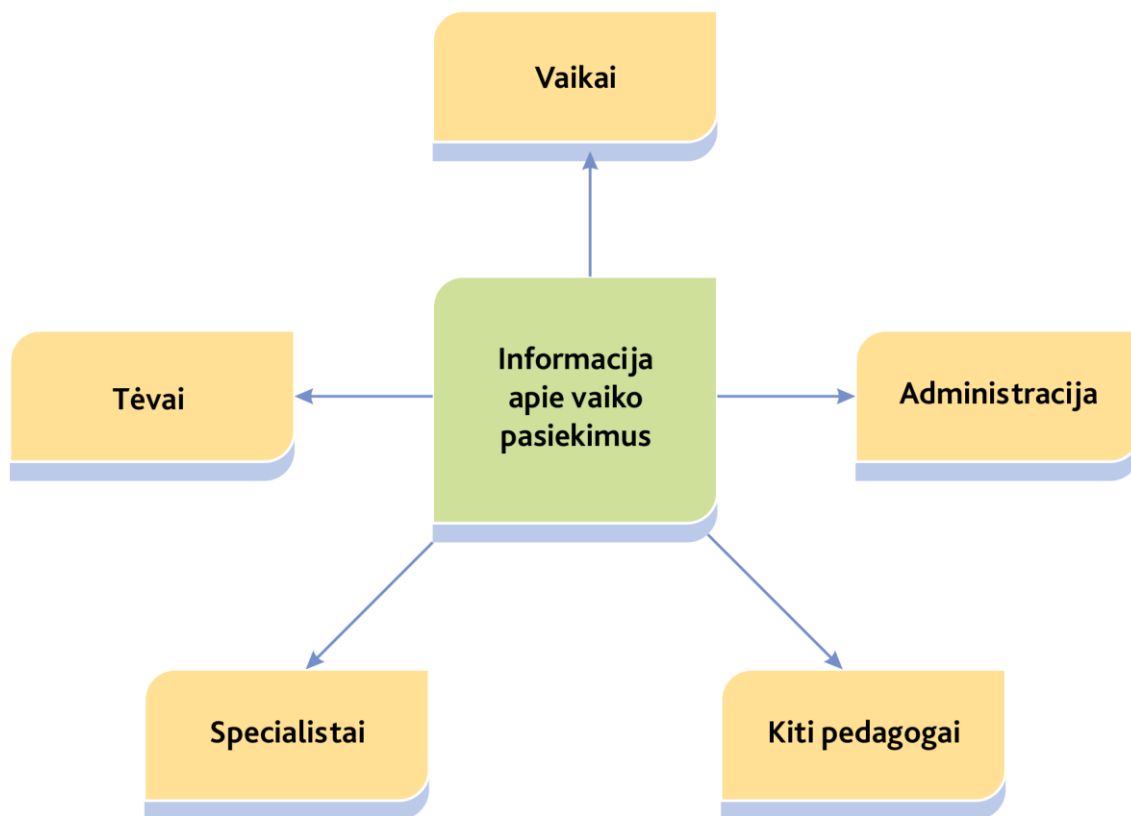
## Ikmokyklinis amžius



I pav. Specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo eiga.

Kaip matoma schemeje, vaiko poreikių įvertinime dalyvauja kelios valstybinės įstaigos. Tačiau įstaigos visų pirma privalo atsižvelgti į tėvų pageidavimus, o taip pat siekia bendradarbiavimo tikslinant diagnozę ir taikytinus ugdymo metodus. Tai ganėtinai sudėtingas procesas, ir tenka apgailestauti, kad dėl jo eigos vaiko tėvai neretai atsisako bendradarbiauti. „Ikmokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijose“ (2015) pateikiamos kelios minėto fakto priežastys. Tai dažniausiai siejama su socialinę atskirtį patiriančių šeimų aplinkos faktoriais: maisto stoka, nuolatinės gyvenamosios vietos nebuvimas, ribotos galimybės gyventi sveikai, laiku nesuteikiama medicininė pagalba, nevisavertiškumo, bejėgiškumo jausmas, riboti socialiniai ryšiai su aplinka. Taip pat gali būti siejama su psichologinėmis stereotipinėmis nuostatomis apie valstybinių įstaigų netoleranciją šeimai, asmenų savivertės trūkumu, nepasitikėjimu. Tačiau įvairių negalių turinčių vaikų ugdymo tikslas – tai sėkmingesnė ir sklandesnė integracija į visuomenę. Tai įrodo LR Švietimo ir mokslo ministerijos sudaryta vaiko pažangos vertinimo schema<sup>2</sup> (LR ŠMM ŠAC, 2015). Ji pateikta 2 paveiksle.

<sup>2</sup> LR ŠMM ŠAC, 2015, p. 2



2 pav. Vaiko ugdymo(si) suinteresuotų gavėjų žemėlapis

Schemoje nurodyti visi bendradarbiavimo šaltiniai, kurie gali prisidėti prie intensyvaus vaiko ugdymo(si) ir sėkmės.

### **Vaiko raidos sutrikimų identifikavimas**

Kalbant apie *protinį atsilikimą*, būtina paminėti, kad jis skirstomas į lengvą ir sunkų. Pasak D. P. Hallahan, J. M. Kauffman (2003), sunkus protinis atsilikimas vaikams nustatomas dar prieš jiems einant į mokyklą, t. y. ikimokykliniame amžiuje, o lengvo protinio atsilikimo sutrikimas – dažniausiai pirmaisiais mokyklos lankymo metais. Neretai protiškai atsilikusių vaikų raidos silpnos būna kelios sritys, pvz., pažinimo, kalbos ar bendravimo. Todėl vaiko raidai skatinti pasitelkiami kelių sričių specialistai, tokie kaip kalbos terapeutai, kineziterapeutai, ergoterapeutai, meno terapeutai. Pagal vaiko poreikius tinkamai pritaikytoje aplinkoje pasiekiami efektyvūs rezultatai. Neretai taikoma ir medicininė intervencija. Taip pat vaiko raidai skatinti svarbu ugdyti savarankiškumo, kasdienio gyvenimo, socialinius įgūdžius. Visa tai atliekama pakopomis, siekiant sėkmingo įsitraukimo į bendrojo ugdymo sistemą. Ugdant ikimokyklinio amžiaus protinio atsilikimo turinčius vaikus, labiau pabrėžiami pasirengimo mokyti įgūdžiai, o vėliau didesnis dėmesys skiriamas funkciniam mokymosi dalykams.

Aptariant vaikų pasirengimą būti ugdomiems, negalima pamiršti *mokymosi negalios*. Mokymosi negalią turintis vaikas gali atitikti savo amžiui būdingą bendrą intelekto lygį, tačiau

mokytis su mokymosi problemų nepatiriančiais vaikais jam sunku. Vienoje ugdymosi srityje jis gali pranokti bendraamžius, tačiau kitoje jo gebėjimai itin menki ir neišlavėję ar net atsilieka 2–3 metais nuo bedraamžių. Ikimokyklinio amžiaus vaikų mokymosi sutrikimą specialistai linkę priskirti sulėtėjusio vystymosi ar rizikos grupei. Todėl dažnai sunku atskirti šią problemą, jei vaikas atrodo protingas ir gabus, kol nesusiduria su tam tikromis mokymosi užduotimis (Hallahan, Kauffman, 2003). Įgūdžių įvertinimas atliekamas remiantis šalyje parengtomis ikimokyklinio ugdymo metodinėmis rekomendacijomis. 3–5 metų vaikai paprastai mokomi skaičiavimo, raidžių, skaičių, spalvų ir formų pažinimo. Tačiau mokymosi sutrikimų turintiesiems gali būti sunku visa tai išmokti. Todėl siūloma organizuoti patirtinį ugdymą, kuriam būtų būdingos žaidybinės situacijos, eksperimentavimai, stebėjimas, savarankiškų užduočių atlikimas, pakartotinis pratimų atlikimas, mokomosios medžiagos pateikimas vizualiai, grafiškai, atlikto darbo aptarimas (LR ŠMM ŠAC, 2015).

Vaikų, kuriems nustatomi *emocijų, elgesio sutrikimai ar socializacijos sunkumai*, ugdymas dažnu atveju kelia daugiau pastangų reikalaujančio darbo nei kitų sutrikimų turinčių vaikų. Taip yra todėl, kad jų elgesys neretai provokuoja kitų mokinių dėmesį. Jų elgesiui būdingi smurtinio pobūdžio veiksmai, konfliktiškumas, mokytis jiems būna sunku. Ugdytojo pareiga – gebėti valdyti situaciją, kad būtų patenkinami grupės dalyvių poreikiai. Tačiau gali būti tokių vaikų, kurie užsisklendę savyje, o bendravimas su aplinka jiems kelia neigiamas emocijas. Abiem atvejais reikalinga ypatinga ugdytojo pagalba, dėmesys ir paskatinimas. Ugdant emocijų, elgesio ar socializacijos sunkumų turintiesiems vaikams reikia taikyti tinkamą bendravimo formą, strategijas, kurios skatintų tinkamo elgesio raišką pagyrimais ar apdovanojimais. V. East ir L. Evans (2008) teigimu, giriant vaiko gero elgesio apraiškas, sudaroma prielaida į(si)tvirtinimui sąmonėje tinkamam elgesiui suvokti, formuoti(s). Tokia strategija yra daug veiksmingesnė auklėjimo priemonė nei barimas, kai mokinys blogai pasielgia.

*Kalbos ir komunikacijos sutrikimus* ikimokykliniame amžiuje galima atpažinti iš to, kad vaikas negeba „įgarsinti“ savo norų bent vienu savitu žodžiu ar dviem žodžių junginiais (2 metų), kalba neaiškiai (3–4 metų), nevartoja sudėtinių sakinių, jo kalba sunkiai suprantama dėl neaiškios tarties ar netaisyklingos gramatinės struktūros, mažylis sunkiai supranta ir įsimena sąvokas, negeba papasakoti paprastų kasdienių įvykių, neklausinėja apie matytus aš išgirstus objektus (5 metų) (LR ŠMM ŠAC, 2015). Komunikacijos kompetencijai ugdyti pasitelkiama logopedų, logoterapeutų pagalba, jie nustato individualų ugdymosi poreikių laipsnį, tempą, įvertina pažangą, stebi kylančius ugdymosi sunkumus. Remiantis Lietuvoje atliktais tyrimais, vaikams, turintiesiems kalbos ir komunikacijos sutrikimų, kyla sunkumų adaptuojantis socialinėje aplinkoje, o tai lemia ir emocinę būseną (Bankauskienė, Jagelevičienė, 2006). Šalyje



dažniausiai konstatuojama sutrikimų, susijusių su nepakankamu kalbos išsivystymu<sup>3</sup>. Vaiko kalbinių gebėjimų vystymuisi, kaip pabrėžia specialistai, didelę įtaką turi bendravimas šeimoje. Rekomenduojama kalbinti vaiką žiūrint jam į akis, žaidžiant drauge pasakoti, ką ir kodėl atliekate, skaityti pasakas, klausyti dainų įrašų, klausiti vaiko nuomonės, tartis, stebėti aplinką ir pasakoti, kas vyksta aplinkui, domėtis ir kalbėti su vaiku apie tai, kokia veikla jam patinka<sup>4</sup>.

Esant *regos sutrikimams*, vaiko aplinkos pažinimas, psichoemocinė, socialinė ir fizinė būklė gali neatitikti amžiaus tarpsnio. Taip yra todėl, kad 83 proc. vaiko raidos lemia regos išsivystymas. Lietuvos Specialiojo ugdymo poreikių apraše regos sutrikimas apibūdinamas taip: „Regimojo pojūčio ir regimojo suvokimo sutrikimas, kurio negalima koreguoti akiniais ar kontaktiniais lęšiais iki normalaus regėjimo, trukdantis normaliai raidai, mokymuisi, orientavimuisi erdvėje, savarankiškam gyvenimui”<sup>5</sup>. Dėl mokslo pažangos regėjimo sutrikimus įmanoma nustatyti jau ir pirmaisiais gyvenimo metais. „Rega yra vienas svarbiausių žmonių (kaip ir primatų) jutimų, todėl nieko keisto, kad regėjimas ir jo raida labiausiai tyrinėjamas iš visų jutimų. Matymas koordinuoja jutimo organus, raumenis, neuronus. Akys yra sudėtingas mechanizmas, todėl norint išgauti aiškų regimąjį vaizdą, kiekvienas jo komponentas turi veikti harmoningai kartu su kitais“ (Žukauskienė R., 2012, 198 p.). Vaiko, turinčio regos sutrikimų, ugdymas reikalauja specifinių sąlygų ir atitinkamos kompetencijos specialistų pagalbos. Sutrikimo lygį gali nustatyti gydytojas oftalmologas, o ugdymo pagalbą suteikti tiflopedagogas. Didžiausia tėvų klaida, kalbant apie vaiko regos patikrą, yra ta, kad pirmos apžiūros tėvai atveda vaikus prieš mokyklą. Turėdamas regėjimo sutrikimų, vaikas gali gebėti orientuotis aplinkoje, tačiau nesuvokti, kad jis mato ne taip gerai, kaip galėtų matyti, ir negali to įvardinti. Regėjimui koreguoti oftalmologai dažniausia pritaiko ir skiria nešioti akinius. Regėjimo kaita turi būti nuolat stebima ir rekomenduojama kasmet lankytis pas specialistus. Visiškai regos aštrumas susiformuoja apie šeštuosius gyvenimo metus (Žukauskienė, 2012, pgl. Kellman ir Arterberry, 2006). Per tą laiką gali prireikti tiflopedagogo paslaugų, ugdant vaiko gebėjimus. Minėtas specialistas dažniausiai rekomenduoja daugiau dėmesio skirti žodiniam aiškinimui, vaizdines ugdomasias užduotis ar priemones pateikti tokias, kuriose vaizdingumas ir detalumas būtų minimalus, tekstus parinkti ryškius, įsitikinti, ar teisingai sutrikusios regos vaikas suprato užduoties turinį, paprašyti pakartoti. Vaizdiniam suvokimui lavinti tiflopedagogė L. Gureckienė (2013)<sup>6</sup> rekomenduoja tokias užduotis:

<sup>3</sup> Oficialiosios statistikos portalas, 2013-2014 m. duomenys. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: „Specialusis ugdymas švietimo įstaigose“ – <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=2531115>.

<sup>4</sup> LR ŠMM ŠAC (2015). *Jūsų vaikas – ikimokyklinukas*. Vilnius.

<sup>5</sup> LR ŠMM (2011) „Dėl Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo“ 2011-07-22.

<sup>6</sup> Gureckienė L. (2013). Sutrikusios regos vaiko ugdymas bendrojo lavinimo grupėje. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/specialistams/sutrikusios-regos-vaiko-ugdymas-bendrojo-lavinimo-grupeje-/10700>

- daiktų ar reiškinių atskirų detalių panašumų ir skirtumų atradimas;
- daiktų klasifikavimas pagal įvairius požymius;
- daiktų grupavimas pagal sensorinius požymius;
- sukarpytų paveikslėlių, dėlionių dėliojimas;
- daiktų kontūrų atpažinimas pagal tų daiktų siluetus;
- trūkstamos dalies atradimas vientisame paveiksle;
- įvairių ornamentų, paveikslėlių kūrimas pagal pavyzdį, pasitelkiant vaizduotę;
- vientiso paveikslo kūrimas iš atskirų fragmentų;
- perspektyvinių paveikslų kūrimas.

Regos sutrikimų kompensavimu gali tapti meninė (muzikinė veikla). Tai įrodo Lietuvoje atlikti tyrimai (Gudonis, 2002a). Taip pat buvo nustatyta, kad neregijų talentui ir kūrybiškumai pasireikšti galimybių teikia demokratiška, humanistiška socialinė aplinka (Vilkėlienė, 2016). Derėtų nepamiršti, kad kiekvieno vaiko asmeninės savybės ar gabumai skiriasi, todėl ugdymo procesą rekomenduojama pradėti visų pirma įvertinant ir atskleidžiant individualius vaiko gebėjimus.

Vaikas, turintis *klausos sutrikimų*, neabejotinai patiria specifinių su šia negalia susijusių sunkumų. LR Švietimo įstatymas klausos sutrikimus apibūdina taip: „Tai girdimojo jutimo ir suvokimo trūkumai, trukdantys suvokti ir apdoroti garsinę informaciją, išmokti sakytinės kalbos ir bendrauti ja“<sup>7</sup>. Mokslininkų (Žukauskienė, 2012; Vilkėlienė, 2016, pgl. Adamanek, Darrow, 2010; Duncan, 2012) nuomone, girdimojo suvokimo deficitas nuo pat gimimo sukelia rimtų kognityvinės raidos sutrikimų ir kalbos vystymosi netolygumų, sunkumų. Mokslininkų iširta (Žukauskienė, 2012, pgl. Norton et al.), kad klausos gimimo metu yra gerokai labiau išsivysčiusi ir pradeda funkcionuoti prieš gimimą, t.y. jau prenataliniu periodu. Todėl, esant įtarimams dėl vaiko klausos problemų, rekomenduojama pasitikrinti dar iki vaikai sueis 2,5 metų.

Klausos sutrikimų turinčio vaiko bendravimo ir integracijos į bendramžių būrį sėkmė priklauso nuo tinkamai pritaikytų komunikacijos ir ugdymo metodų. Jo ugdymui mokslininkai rekomenduoja taikyti du vienas kitą papildančius komunikacijos metodus, t.y. sakytinę ir gestų kalbą (Hallahan, Kauffman, 2003). Jei vaikas turi klausos likučių, tuomet siekiama klausą treniruoti ir sustiprinti pasitelkiant klausos aparatus ar kochlearinius implantus. A. Vilkėlienės (2013) atliktas tyrimas skelbia, kad tobulėjant technikai, (klausos aparatai, mobilieji telefonai, televizijos subtitrai, kompiuterizuotas mokymas) papildė mokinių, turinčių klausos sutrikimų, ugdymą ir paskatina socialinę integraciją, tačiau kartais integracija į bendrojo ugdymo klasę dar

<sup>7</sup> LR ŠMM „Dėl Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo“ 2011-07-22.

neriškia sėkmės. Todėl akcentuotos meninio ugdymo sritys – dailė (Seniut, 2005; Skukauskaitė, 2006), šokis (Roman, 1990; Benari, 1995; Parkas, 2008), muzika – kaip klausos sutrikimą turinčio vaiko saviraiškos būdas (Adamek, Darrow, 2010; Chen-Haftek, Schraer-Joiner, 2011).

*Fizines negalias* Lietuvos įstatymai (2013) apibūdina taip: „Tai judumo sutrikimai, ribojantys galimybę judėti erdvėje“. Konstatuojama ir tai, kad judumo sunkumus lydi ir neurologiniai sutrikimai. Vaiko ugdymas pradedamas nuo situacijos įvertinimo, nustatomas sutrikimo laipsnis ir judėjimo galimybės, parenkamos priemonės, pritaikoma aplinka. Pagrindinis dalykas, kas lemia ugdymosi sėkmę, kaip pateikiama LR ŠMM Ikimokyklinio ugdymo metodinėse rekomendacijose (2015), – tai vaiko pomėgių, fizinių, elgesio savybių išsiaiškinimas. Jo įsitraukimas į veiklą gali įtakoti pasiekimų augimą ir saviraiškos sklaidą. Vaikui gali būti reikalingos kineziterapeuto, ergoterapeuto, specialiojo pedagogo, psichoterapeuto paslaugos.

Ikimokykliniame amžiuje ypač svarbu nukreipti mažylio gebėjimus negebėjimams kompensuoti, realizuoti ir plėsti potencines vaiko galimybes. Itin svarbūs tampa pažintiniai stimulai, kurie patenkintų vaiko saviraiškos poreikį ir formą. Ugdymo specialistai pabrėžia, kad didžiausią įtaką vaiko vystymuisi turi bendravimas šeimoje, skatinimas veikti savarankiškai, bendrauti, tyrinėti, kurti. Kryptinga veikla gali ne tik paskatinti ugdytinio gebėjimų vystymąsi, bet ir padrasinti iniciatyvumą veikti savarankiškai. Sukurta sėkmės situacija palankiai atsiliepia ypatingųjų vaikų psichoemociinei būklei.

#### **1.4 Individualizuoto ugdymo galimybės ikimokykliniame amžiuje**

##### **Meninis ugdymas kaip esminė ypatingųjų vaikų ugdymo forma**

Vaikams, kuriems pritaikoma individualizuota ugdymo programa ir papildomos paslaugos dėl jų žmogiškųjų galių visiško realizavimo, neretai didesnis dėmesys skiriamas meninių kompetencijų ugdymui. „Vaiko meninė kompetencija – tai jo gebėjimas įsivaizduoti, pajauti, kurti, grožėtis, tai vaiko atvirumas estetiniams įspūdžiams, jautrumas gamtos, vaikų supančios aplinkos bei meno kūrinų grožiui, poreikis išreikšti save meno kalba (spalvomis ir linijomis, muzikos garsais ir judesiais, raiškiu žodžiu ir vaidyba), gebėjimas tyrinėti įvairias meninės raiškos priemones, spontaniškai išreikšti savo nuotaiką, jausmus, mintis bei santykį su pasauliu, atrasti individualų, savitą raiškos stilių, gebėjimą kurti vaizduojant, muzikuojant, vaidinant, šokant, žaidžiant” (Stankevičienė, Kazragytė, Velička ir kt., 2004)<sup>8</sup> Meniniam ugdymui priskiriamos sritys – dailė, muzika, šokis ir teatras. Meninė ikimokyklinio amžiaus vaiko kompetencija – tai viena iš prioritetinių ugdymo sričių, kurios lavinimu siekiama vaiko

---

<sup>8</sup> Citata pateikta naudojantis leidiniu „Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas. Metodinės rekomendacijos“ (2004)

kūrybinių galių plėtojimo. Ypatingųjų poreikių vaikų meniniu ugdymu siekiama kūrybinės veiklos ir saviraiškos būdu didinti pasitikėjimą savimi, suteikti tvirtesnį savigarbos jausmą, sudarant prielaidas atrasti savitą bendravimo su aplinkiniais kalbą. Meno ugdytojas gali pagelbėti vaikui atrasti save ir tapti tuo, kuo ugdytinis nori būti, priimti save tokį, koks jis yra.

Neretai, vaikas, vedamas bandymų ir nesėkmių keliu, praranda tikėjimą savo jėgomis. Dėl abstraktaus meninės veiklos rezultato pobūdžio meninei raiškai negalima taikyti kažkokių standartizuotų taisyklių. Ypatingajam vaikui dėl jo raidos netipiškumo negalima taikyti vienodų kriterijų. Todėl meninė raiška tampa veikla, kurioje vaikas gali ieškoti sau priimtinausių veiklos formų, meninės idėjos raiškos būdų, labiausiai atitinkančių jo vidines būsenas. Suprantama, kad per tokią raišką vaikas (galvojant apie per veiklą užsibrėžtą tikslą), patiria tam tikras nesėkmes, praradimus, gėdą, sunkumus, pralaimėjimo jausmą, susiduria su tam tikra baimės forma, pykčiu, liūdesiu, tačiau dažniau tai būna vidinio savęs įvertinimo pasekmė, su kuria vaikas gali susitaikyti, priešingai veikia viešas aplinkinių verdiktas. Pasitikėjimas savimi įgalina vaiko gebėjimą valdyti nemalonius jausmus. Suvokdamas ką jaučia ir kodėl, vaikas įgyja asmeninės laisvės savarankiškai priimti gyvenimo sprendimus. Taigi, per meninę veiklą ugdomas gebėjimas valdyti savo jausmus, dėl to vaikas jaučiasi saugus. Saugumo jausmas leidžia priimti ir jį (vaiką) supantį pasaulį.

G. Linkaitytė ir A. Lapėnaitė akcentuoja, kad meninė raiška „net tik realizuoja ir atskleidžia potencines vaikų galimybes, patenkina ekspresijos ir kūrybos poreikį, bet ir gali tapti veiksminga priemone pažintinės veiklos plėtotei“ (Linkaitytė, Lapėnaitė 2002, p. 130). Mokslininkės daro prielaidą, kad meninis ugdymas galėtų tapti tam tikrų vaiko kompetencijų ugdymo alternatyva akademiniam mokymui. Pateiktą mintį plėtoja ir A. Brazauskaitė (2001), teigdama kad „pažinimo įgūdžiai, tradiciškai vertinant, vystomi kalbos dėka, bet lygiai taip pat gali būti vertinami ir ugdomi meninėje veikloje“. Remiantis pažinimo galimybių įvairovės teoretiko H. Gardner (2000) pastebėjimais, kūrybinėje veikloje ieškoma kitų ugdymo galimybių. Apibendrinant, galima teigti, kad meninis ugdymas yra universalus instrumentas, siekiant ugdyti didžiąją dalį vaiko kompetencijų.

### **Muzikinė veikla, kaip ypatingų vaikų kūrybiškumą skatinanti prielaida**

Tikslingas muzikinis ugdymas – tai pagrindas reikšti jausmus, turtinti emocinį pasaulį ir vaizduotę, žadinti kūrybines galias, praturtinti kitą vaiko veiklą. Ypatingųjų vaikų, turinčių intelekto sutrikimų, nervų sistema, remiantis neuromoksliniais tyrimais, gali būti aktyvinama išorės dirgiklių (Eagleman D., 2017). Tai padeda rasti neuronų jungtims, lemiančioms smegenų vystymąsi ir vaiko visapusių gebėjimų augimą, naujų įgūdžių formavimąsi. Įrodyta, kad muzikos

poveikis smegenų veiklai muzikuojant prilygsta intensyviai viso kūno fizinei veiklai<sup>9</sup>. Smegenys intensyviai suaktyvinamos ir „įdarbinamos“ kurti neuronų jungtis. Toks smegenų „įdarbinimo“ vertinimas negalimas remiantis išoriniais tiriamojo (šiuo atveju vaiko) požymiais. Išoriškai vaikas gali atrodyti ramus, susikaupęs, tačiau tuo metu smegenyse vykstantys procesai gali būti panašūs į fejerverkų sproгимus. Tai įrodo tyrimas, kurio metu skenuojant paciento smegenis funkcinio magnetinio rezonanso aparatu buvo duodamos atlikti intelektinės užduotys. Tokiais atvejais stebimas tam tikras smegenų veiklos suaktyvėjimas. Tačiau visai kitas vaizdas stebimas tiriamajam klausantis muzikos ar muzikuojant. Pastaroji veikla smegenų darbą suaktyvina kelis kartus labiau nei intelektinė racionali veikla. Todėl galima sakyti, kad muzikinė veikla padeda intensyviau, produktyviau ir kryptingiau ugdyti ypatinguosius vaikus.

Svarių muzikinės veiklos metodinių sistemų, įrodančių jos veiksmingumą ugdant vaikus kaip kūrybiškas asmenybes, pasaulinėje pedagogikos praktikoje esama nemažai. Garsios šiuo požiūriu pedagogų ir mokslininkų E. Dalcroze, Z. Kodaly, C. Orff, Š. Suzuki, E. Gordon (žr. Jareckaitė, 2006) įžvalgos ir pedagoginės sistemos. Minėtų autorių darbuose analizuojama muzikinio ugdymo įtaka vaiko raidai, atskleidžiamas prigimtinis muzikalumas, akcentuojamas ikimokyklinio amžiaus periodas, kaip lemiamas laikotarpis besiformuojant žmogaus asmenybei, gabumams.

Lietuvoje ikimokyklinio muzikinio ugdymo galimybės visapusiškai tyrinėtoms K. Linkevičiaus, V. Krakauskaitės, E. Veličkos, A. Vaičienės, A. Katinienės, E. Balčyčio, H. Šečkuvienės, R. Girdzijauskienės (žr. Jautakytė, 2014). Dėl mokslo pažangos vis labiau įsigalint įvairių mokslų jungtims, vis dažniau ikimokyklinio amžiaus vaiko vidinio emocinio pasaulio lavinimas tampa ne tik meno pedagogų, bet ir meno terapeutų veiklos sritimi. Muzikos terapeutas R. Judd<sup>10</sup> savo ilgametėje privačioje praktikoje su specialiujų poreikių vaikais nuolat siekia ugdytinio emocinio augimo motyvuojant per muziką, humorą ir dramą. Lietuvoje taip pat vis labiau įsitvirtina muzikos terapijos sfera. Muzikos terapijos ir šokio-judesio terapijos specialistė S. Zvicevičienė (2013) teigia, kad „muzika yra tarpininkė, vedanti į dialogą, o kartais ir viso darbo pagrindas“<sup>11</sup>.

Kūrybiškumo ugdymą tyrinėję mokslininkai sutaria, kad kūrybiškumo raiška per muzikinę, kaip ir bet kurią kitą meninę veiklą, pasižymi tomis pačiomis savybėmis: originalumu, sklandumu, lankstumu, įžvalgumu. Tačiau tokios raiškos savybės turi savitą specifiką. Šios

---

<sup>9</sup> Video filmas, paaiškinantis žmogaus smegenų veiklą muzikinės veiklos metu. [interaktyvus] Prieiga per internetą: „*How playing an instrument benefits your brain*“ <https://www.youtube.com/watch?v=R0JKCYZ8hng&t=91s> (žr. 2017 02 02)

<sup>10</sup> Ryan Judd darbo metodų aprašymas ir videogalerija. [interaktyvus] Prieiga per internetą <http://www.therhythmtree.com/> (žr. 2017 03 04)

<sup>11</sup> Muzika atveria autistiškus vaikus. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://www.muzikoterapija.lt/muzika-atveria-autistiskus-vaikus/> (žiūrėta 2017 03 04)

savybės sėkmingiausiai atsiskleidžia per muzikavimą (dainavimą, grojimą), kūrybą (ekperimentavimą garsais, improvizavimą, kompozicijos kūrimą), muzikinę kalbą (ritmo pojūčio ir intonacinės klausos lavinimą, muzikos rašto pradmenų mokymąsi), muzikos klausymą, jos apibūdinimą ir vertinimą. Vaikų saviraiška kiekvienoje iš jų gali būti erdvė kūrybai, ieškojimui ir atradimų kelias, kūrybos džiaugsmo išgyvenimas. Tad, remiantis kūrybiškumo ugdymo tikslu, kūrybinės patirties emociniai išgyvenimai (žavėjimasis, pasididžiavimas, pasitenkinimas ir kt.) vaikus skatina tolesnei veiklai (Girdzijauskienė R., 2003).

Apibendrinant poskyriuje išanalizuotą literatūrą, galima teigti, kad sėkmingam ypatingųjų vaikų ugdymuisi įtakos daro meninis ugdymas. Tai grindžiama kūrybinių galių plėtojimu naudojant meno raiškos formas: dailę, muziką, šokį ir teatrą. Ypatingųjų vaikų meniniu ugdymu siekiama kūrybinės veiklos ir saviraiškos būdu didinti pasitikėjimą savimi, suteikti tvirtesnę savigarbos jausmą, sudarant prielaidas atrasti savitą bendravimo su aplinkiniais kalbą. Meno ugdytojas gali pagelbėti vaikui atrasti save ir tapti tuo, kuo ugdytinis nori būti, priimti save tokį, koks jis yra.

### **1.5 Ypatingųjų vaikų ugdymo prielaidos, pasitelkiant sensorinę patirtį**

Šiame poskyryje nagrinėjamos vaiko sensorinės patirties ugdymo formos per žaidimus. Remiantis vaiko raidos dėsniumais ir specialistų rekomendacijomis<sup>12</sup> vaiko „ugdymas remiasi pagrindinių pojūčių – klausos, regos, taktilikos stimuliavimu, priežasties ir pasekmės ryšių suvokimu, komunikacijos įgūdžių formavimu ir lavinimu“. Kitaip tariant, visapusę patirtį jis kaupia girdėdamas, matydamas, liسدamas, uosdamas, judėdamas, ragaudamas. Tokiu būdu jis mokosi ir suvokia pasaulį. Vedamas įgimtų refleksų vaikas, nesąmoningai įgauna naujų potyrių, juos priima besąlygiškai. Sensorinė patirtis siejama su įvairių žaidimų tipais. Pasak R. Žukauskienės, žaidimai „lavina daug įvairiausių vaiko veiklos sričių, pasireiškia įvairiomis formomis. <...> Žaidimo svarba vaiko raidai neabejojama“ (Žukauskienė, 2012, p. 354). Apie žaidimų prasingumą, kaip pagrindinį vaiko vystymosi faktorių, išsamią analizę pateikia L. Vygotsky. „Remiantis L. Vygotsky'o kultūrine-istorine koncepcija (Vygotsky, 2003), žaidimas kyla kaip atsakas į nerealizuotus vaiko norus, todėl žaidimo esmė yra šių norų (apibendrintų afektų) išsipildymas“, teigiama leidinyje „Žaiskime drauge!“ (Brėdikytė, Brandišauskienė, Sujetaitė-Volungevičienė G., 2015, p. 9). Žaidimas – tai mažo žmogaus mąstymo būdas. Žaidžiantis vaikas mokosi veikti remdamasis savo vidiniais motyvais ir norais. Remiantis J. Piaget (Žukauskienė, 2012, pgl. Piaget, 1962) sudaryta žaidimo rūšių klasifikacija (funkcinis, simbolinis, konstrukcinis, formalusis), kiekviena jo forma atlieka tam tikrą funkciją, t.y. suteikia

<sup>12</sup> SPPC (2010). *Mokomės kartu*. Vilnius, p. 33.

svarbios patirties, reikalingos jo vystymuisi. Vadinasi, vaiko žaidimuose, įtraukiant sensorinius stimulus, sukuriama augimo erdvė, kurioje plėtojasi fizinė, pažintinė, psichosocialinė ir psichoemocinė saviraida.

Toliau šiame poskyryje analizuojami žaidimų tipai, kurie skatina pagrindinių vaiko sensorinės (girdimosios, regimosios, jutiminės, kinestezinės) patirties įgūdžių formavimąsi.

### 1.5.1 Muzikiniai žaidimai

Kompozitorės J. Wylie<sup>13</sup> teigimu, labai svarbi ankstyvosios vaikystės, t. y. ikimokyklinio amžiaus periodo, ugdymo priemonė yra muzikiniai žaidimai: „Tai tokia veikla, kurią sudaro pagrindiniai ir esminiai muzikos elementai: ritmas, melodija, dinamika, forma, struktūra, tembras ir harmonija“. Jos teigimu, tėvai ir ugdytojai dainuodami „vaikiškas daineles, žaisdami muzikinius žaidimus, kaip antai slėpynės <...> turtina socialinį, kūrybinį ir muzikinį potencialą“. Svarbu tai, kad muzikinio žaidimo procese dalyvauja ir lavėja visos smegenų dalys. Pedagogė išskyrė devynis muzikinio žaidimo elementus, kurių kūrybinis pritaikymas tampa kasdienės vaiko veiklos dalimi. Tai:

- klausymas ir stebėjimas;
- judėjimas, kūno pusiausvyra ir koordinacija;
- prigimtinis kalbos muzikalumas;
- atmintis ir gebėjimas prisiminti;
- humoras ir tolimesnės žaidimų eigos laukimas;
- emocinis patyrimas ir išraiška;
- solidarumas ir socialumas;
- emocijų sužadimas ir nuraminimas;
- mąstymas, planavimas ir veiklos pagrįstumas.

Muzikiniai žaidimai, kaip ugdymo proceso dalis, glaudžiai siejasi su pažintiniu procesu, fizinių galių stiprinimu, bendravimu su bendraamžiais ir suaugusiais, kalbos vartojimu, kūrybinių sprendimų raiška ir teigiamomis emocijomis. Muzikuojant formuojami įvairū vaikui reikalingi įgūdžiai. Ypatingųjų vaikų ugdyme muzika, kaip rekomenduoja mokslininkai (Trister D., Heroman D. C., 2008), turėtų tapti svarbia jų gyvenimo dalimi<sup>14</sup>. Nors ir turinčiam tam tikrų sutrikimų, muzika vaikui gali būti labai paveiki, jei:

---

<sup>13</sup> Wylie J. (2009). „Muzikinių žaidimų universalumas“ iš Stašinskienė L. „Vaiko muzikos pasaulis“. Vilnius: Kronta.

<sup>14</sup> Trister D., Heroman D. C. (2008). *Vaiko smegenų veiklos skatinimas. Pirmieji penkeri vaiko gyvenimo metai*. Vilnius: Presvika.

- sulėtėjusi vaiko kalbos raida, žinomų dainelių dainavimas kartu yra puikus būdas įsiminti naujus žodžius. Kartais būna lengviau dainuoti ritmuotas daineles su pasikartojančiais elementais negu ištari kai kuriuos žodžius;
- sutrikusi vaiko klausa, jis gali negirdėti žodžių aiškiai, bet jausdamas vibraciją gali judėti į muzikos taktą;
- mažylis nemato, rekomenduojama laikyti jo rankas judant muzikos ritmu; siūloma dainuoti tokias dainas, kuriose prašomas paliesti pirštus ar alkūnes ir pakratyti rankas;
- vaikas yra neįgalus, rekomenduojama padėti jam judėti pagal muziką ir mėgautis dainavimu kartu.

Moksliniai tyrimai Lietuvoje (Piličiauskas, 2005; Girdzijauskienė, 2005; Povilaitienė, 2006; Aleksienė, Zvicevičienė, 2009) patvirtina, kad muzikiniai žaidimai ne tik praturtina ypatingųjų vaikų sensorinę patirtį, bet ir padeda pasiekti teigiamų rezultatų ugdymo procese, t.y. motyvuoti sekančioms veikloms, žadinti kūrybines galias, gerinti judesių koordinaciją, nuotaiką, ugdyti dėmesingumą, sustiprina klausą ir emocinį suvokimą.

### 1.5.2 Spalvų žaidimai

Spalvos, kaip sensorinių pojūčių ir regimojo suvokimo lavinimo priemonė, efektyviai veikia vaiko vaizduotę, žadina asociacijas, skatina kūrybą, formuoja tvirtesnes jungtis tarp neuronų ir suteikia gyvybingumo. Filosofo R. Steiner teigimu, vaikas turi „išgyventi spalvų pasaulį, patirti gyvą ryšį su spalva, matyti ne tik akimis, bet jausti visa siela“ (2012, p. 10). Jis rekomenduoja kuo anksčiau vaiką supažindinti su spalvomis tam, kad jas pasitelkęs ugdytinis gebėtų reikšti jausminę būseną, o taip pat praturtintų pojūčių pasaulį. Pasirinkdamas spalvas saviraiškai, vaikas gali padiktuoti suaugusiajam, kaip jis jaučiasi, ką išgyvena. Spalvų žaidimais gali tapti piešimas, tapymas, spalvotų objektų rūšiavimas, įvardijimas, ieškojimas, spalvų maišymas, atskyrimas. Žaidžiant tyrinėti ir atrasti spalvas bei jų derinius vaikui tampa aplinkos pažinimo stimulu.

R. Bartkevičius pateikia J. Itten (2004) frazę apie spalvas: „Spalva yra gyvenimas, nes pasaulis be spalvos mums atrodo kaip miręs. Spalvos yra pirmapradės idėjos“ (Bartkevičius, 2010, p. 10). Paprastai vaikų piešiniai būna sąmoningai kontrastingi spalvomis, nes jie mėgsta tyrinėti, atrasti naujus spalvinius derinius, sieti su aplinkos koloritu arba suteikti neįprastą spalvinį pavidalą įprastam objektui. Spalvos skatina vaikus išlieti, išreikšti nuotaiką, jausmus (Brazauskaitė, Kačiušytė-Skrantai, 2004).

Sudominti vaiką žaisti spalvomis galima net tik įprastomis dailės priemonėmis (popierius, pieštukai, kreidelės, dažai), bet ir žaislais, turimais daiktais, buities objektais, maistu,



rūbais, gamtos objektais ir reiškiniiais ir t.t. Vaikams įdomu viską išbandyti. Emocijų raiška per spalvas atspindi ne tik vaikų patirtį, bet ir jausmus. Spalvos gali vaikui atrodyti linksmos, liūdnos, piktos, svajingos, malonios ir pan.

Kalbant apie spalvinę vaiko raišką, mokslinėje literatūroje dažniausiai kalbama apie dailės terapijos metodus, kuriais siekiama skatinti bendrauti, padėti išsakyti tai, kas netelpa žodžiuose, atspindėti emocines būsenas, leidžia keisti jausmus ir išgyvenimus, padeda geriau save pažinti, ugdo ir padeda skleisti kūrybiškumui<sup>15</sup>. Psichologė J. Dapkevičienė (2013) teigia, kad „piešiniai padeda užmegzti kontaktą, gilinantis į vaiko jausmų pasaulį, papildo ir patikslina informaciją apie vaiko fizinę raidą, šeimos santykius ir atmosferą“<sup>16</sup>. Nors aplinka, kurioje gyvenama, nėra vien tik spalvos ir jų deriniai, tačiau jei vaikas mėgaujasi spalvomis, joms teikia pimenybę, tuomet jai turėtume teikti prioritetus, integruojant ir panaudojant kitas įgytas žinias, sieti jas su apinka.

### 1.5.3 Uoslės, skonio, lytėjimo potyrių formos

„Vaikai pradeda pažinti pasaulį per pojūčius: ragaudami, liesdami, matydami, uostydami. Kai jiems suteikiama laisvė, jie gali įgyti patirties naudodamiesi savo pojūčiais. <...> O tokie vaiko patyrimai formuoja stiprias jungtis smegenyse“<sup>17</sup>, teigia D. Trister ir D. C. Heroman (2008). Minėtieji pojūčiai atlieka ir komunikacijos funkciją, kuomet kalbama apie vaikus, turinčius kompleksinių regos, klausos, emocijų, sutrikimų, fizinių negalių (Liaudanskienė, Vilūnienė, 2006). Skatinti vaikus patirti minėtuosius potyrius ypač rekomenduojama vaikams, turintiesiems klausos ir regos ryšių suvokimo sutrikimų: „Visuomet tarp žodžio ir vaizdo turi būti dar vienas pojūtis, pvz., paveikslo ar skaitomos pasakos vaizdavimas kūnu, kvepiančių flomasterių naudojimas, kad kvapas padėtų priskirti spalvos pavadinimą tai spalvai, kruopštus daikto apčiupnėjimas, tyrinėjimas rankomis, tik paskui žodiniai komentarai“<sup>18</sup>.

Vaikas, jausdamas kvapą, skonį, liesdamas įgauna patirties, o tuo pačiu plečiasi jo vaizduotė. Tai taip pat praturtina kūrybines galias ir įvairovę. Neretai vaikai patirtus pojūčius bando vaizduoti piešdami ar atlikdami kūno judesiais, pvz., piešia saldų obuolį, veido mimika vaizduoja rūgščią citriną, rankų judesiais imituoja prisilietimą prie šalto ledo, visu kūnu demonstruoja sušlapus po lietaus pojūtį ir pan. Potyrius galima įvardyti žodžiais, apie juos

<sup>15</sup>Šūmakarienė A. (2016). *Kas yra dailės terapija?* [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://psichika.eu/blog/kas-yra-dailės-terapija/>

<sup>16</sup>Dapkevičienė J. (2013). *Vaikų piešinių paslaptys*. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://psichologejurga.lt/vaiku-piesiniu-analize/>

<sup>17</sup>Trister D., Heroman D. C. (2008). *Vaiko smegenų veiklos skatinimas. Pirmieji penkeri vaiko gyvenimo metai*. Vilnius: Presvika.

<sup>18</sup>Monkevičienė O. (2004). „Specifinių pažinimo sutrikimų turintis vaikas“ iš leidinio „Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas. Metodinės rekomendacijos“, p. 113.

kalbėti, klausti, kokias emocija sukelia vaiko savijautos atžvilgiu. Minėti būdai suteikia įvairovės vaiko jausenai ir gausina jo paties saviraišką.

#### 1.5.4 Judesio raiškos formos

Vaiko gebėjimas judėti ir jo fizinė raida smarkiai veikia formavimąsi. Pirmieji ketveri gyvenimo metai – tai laikotarpis, per kurį vaikas išsiugdo pagrindinius judėjimo įgūdžius – apsisversti gulint, sėdėti, ropoti, vaikščioti, bėgioti, siekti ir lipti. Mokslininkai akcentuoja, kad „kai kurie vaiko atliekami judesiai gali pagerinti jo ugdymąsi“<sup>19</sup>.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų judesių – smulkiosios ir stambiosios motorikos – raiškai lavinti išskiriami tokie reikalavimai, kaip pusiausvyros laikymas, šuoliavimas, šokinėjimas, šokimas, važinėjimas triratuku, metimas stambiesiems raumenims, smulkiesiems raumenims lavinti – piešimas ir rašymas, karpymas, karoliukų vėrimas, daiktų sugriebimas replotėmis, konstravimas naudojant fiksuojamąsias detales, sagų segimas, užtrauktuko užtraukimas ir batraiščių varstymas, dėlionių dėliojimas. Specialistai teigia, kad ikimokyklinio amžiaus vaiko fizinis aktyvumas lemia asmens gerovę – stiprina vaiko sveikatą, sveikos gyvensenos įgūdžius, gerina jo emocinę savijautą, tobulina vaiko judesius bei laikyseną, didina jo ištvėringumą (LR ŠMM, 2014). Kadangi nuo vaiko fizinių galimybių priklauso stambiosios ir smulkiosios motorikos raida, todėl esant nepakankamai išlavėjusioms minėtoms sritims, sunkiau sekasi atlikti piešimo, rašymo, karpymo ir t. t. veiksmus. Dėl to nukenčia net kelios raidos sritys, o taip pat ir savitvarka bei savarankiškumas. Tačiau žaidžiant judriuosius žaidimus, galima padėti vaikui.

Judesio raiška galima ir per žaidimus, šokio elementus. Kadangi šokis priskiriamas meninės raiškos sričiai, todėl šokant ne tik lavinama vaiko kūno judesių ir koordinacija ir gebėjimas jausti ritmą, skatinama emocijų raiška. Šokis „Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimo apraše“ (LR ŠMM, 2014) apibūdinamas kaip „vaiko raiška judesiu šokant liaudies ratelius, šokamuosius žaidimus ir improvizuotai kuriant trumpas judesių, nesusijusių su šokio žanru, sekas“. Galima teigti, kad šokis vaikui suteikia ne tik lavina fizinius gebėjimus ir jautimus, reikalingus kasdinių veiksmų atlikimui, bet tuo pačiu suteikia ir galimybę plėtoti meninius gebėjimus.

Apibendrinant poskyryje analizuotas vaikų ugdymo prielaidas, pasitelkiant sensorinę patirtį, galima teigti, kad visi vaiko pojūčiai glaudžiai siejasi tarpusavyje. Esant nepakankamai išsivysčiusiam konkrečiam pojūčiui, nukenčia tam tikros vaiko raidos ir vystymosi sritys. Na o

---

<sup>19</sup>Monkevičienė O. (2004). „Specifinių pažinimo sutrikimų turintis vaikas“ iš leidinio „Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas. Metodinės rekomendacijos“.

žaidimas, kaip esminis vaiko tobulėjimo faktorius, padeda plėtoti sensorinę patirtį ir augti jo asmenybei.

Lietuvos ugdymo įstaigose, kompleksinių negalių turinčių vaikų „ugdymo procese naudojami multisensoriniai stimulai – svarbu, kad būtų panaudojami visi pojūčiai. Kai kurios mokyklos turi sensorikos kambarius ar „kampelius“, kurie ypač naudingi kompleksinių negalių turinčius vaikus mokant fokusuoti dėmesį ir nereaguoti į pašalinius stimulus. Multisensoriniuose kambariuose naudojami garso, vaizdo ir kiti specializuotos įrangos efektai. Jie padeda sukurti atpalaiduojančią ir raminančią aplinką ne tik specialiųjų ugdymosi poreikių turintiesiems, bet ir visiems ten besilankantiems mokiniams. Šie kambariai turėtų būti naudojami ir didelių ar labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turintiesiems mokiniams lavinti“<sup>20</sup>. Taigi, tai įrodo, kad vaiko ugdymas neapsiriboja vien akademinį žinių perteikimu, bet ir apeliuojama į pojūčių stimuliaciją.

Apibendrinant pirmą skyrių, galima teigti, kad ypatingųjų vaikų sąvoka apibūdinami tie, kurių raida neatitinka tipinės vaikų raidos ypatumų. Ypatingieji vaikai gali susidurti su fiziologiniais, ugdymosi ir bendravimo sunkumais. Dėl individualių ugdymosi poreikių vaikams reikalingos tam tikros priemonės, mokymo technikos, metodai, įranga ar net patalpos, kurios suteikia galimybę „apeiti“ ugdymosi trikdžius. Specialistai nurodo, kad ugdymo pagrindu turėtų tapti dominuojantys ypatingųjų vaikų gebėjimai ir stipriosios savybės. Sėkmingam ypatingojo vaiko ugdymuisi įtakos turi meninis ugdymas ir sensorinių pojūčių lavinimas. Tėvų įsitraukimas į ugdymo procesą ir bendradarbiavimas su ugdytojais skatina vaiko motyvaciją, norą pažinti pasaulį, pasitikėti savo jėgomis, bendrauti ir tobulėti.

---

<sup>20</sup> SPPC (2010). *Mokomės kartu*. Vilnius.

## 2 YPATINGŲJŲ VAIKŲ UGDYMO GALIMYBĖS TAIKANT MULTIMEDIJOS TECHNOLOGIJAS

### 2.1 Multimedijos technologijų apibrėžtis

Kalbant apie multimedijos technologijų naudojimą labai svarbu apibrėžti šio termino reikšmę. Santykinai tai naujas reiškinys mūsų gyvenime. Iki XX a. aštunto dešimtmečio terminas *medija* buvo išimtinai vartojamas apibūdinti žiniasklaidai. Remiantis M. McLuhan suformuluotu apibrėžimu, medija – tai pranešimas visomis jo formomis (McLuhan, 1964, 2003)<sup>21</sup>. M. McLuhan medijos sąvoką supranta kaip bet kokią būdą pateiktą pranešimą (McLuhan, 1964, 2003 17 psl.)<sup>22</sup>. Pranešimas, t. y. bendravimo priemonė, egzistuoja tiek, kiek egzistuoja visuomenė. Pirmosios medijos perdavimo formos buvo sakytinis ir spausdintas žodis. Atsiradus elektrai buvo sukurti reklaminiai stendai, radijas, televizija. Didžiausia pranešimo transliavimo transformacija įvyko sukūrus kompiuterį. Tokie „nauji technologiniai sprendimai nuolatos tobulina multimediją realistiškos grafikos, garso, vaizdo, animacijos srityse“ (Clark, Mayer, 2011)<sup>23</sup>.

Vystantis technologijoms, medija įgijo ne tik naujų grafikos pavidalų, bet ir tapo interaktyvi. Dėl informacijos perteikimo formų gausos (poezija, romanas, kino filmas, reklama, internetinė svetainė ir t. t.) vieno ir visa apimančio interaktyvumo apibrėžimo nėra, tačiau interaktyviam medijos (pranešimo) perdavimo ar priėmimo procesui visada būdinga tai, kad jame vienodai svarbus ir pačios medijos, ir jos vartotojo vaidmuo: poezijos skaitovas savaip interpretuoja eilėraštį, naršydami internete paliekame veiksmų istoriją ir savo pasirinkimais svetainės administratoriui nurodome savo interesų lauką, kurdami ir demonstruodami vaizdo ir garso projekcijas nuolatos keičiame garso ir vaizdo charakteristikas ir t. t.

Devintajame praėjusio šimtmečio dešimtmetyje atsiradus skaitmeninėms technologijoms, buvo žengtas dar vienas žingsnis medijos vartojimo srityje – įvairiausių medijų jungimas. Taip atsirado terminas *multimedija* (angl. *multi* – daug), o visos medijos raiškos formos buvo priskirtos technologijų kategorijai. Taip buvo apibrėžtas terminas *multimedija*. Britanijos enciklopedijoje ir Webopedijoje (angl. *Webopedia*) terminas *multimedija* aiškinamas kaip bet kuri kompiuterinė elektroninė sistema, kontroliuojanti, derinanti tarpusavyje ir valdanti teksto, garso, vaizdo, kompiuterinės grafikos ir animacijos medijas.

Svarbiausiomis multimedijos, t. y. pranešimo kūrimo ir transliavimo, technologijomis galima vadinti:

---

<sup>21</sup>McLuhan M. (1964). *The Medium is the Message. Understanding Media: The Extensions of Man.*

<sup>22</sup>McLuhan M. (2003) *Kaip suprasti medijas. Žmogaus tęsiniai.* Baltos lankos.

<sup>23</sup>Clark R. C., Mayer R. E. (2011). *E-learning and the science of Instruction: Proven Guidelines for Consumers and Designers of Multimedia Learning.* San Francisco: John Wiley and Sons.

- *vaizdo kameras*. Be įprastų televizijoje, kino filmų kūrimo ar buityje naudojamų vaizdo kamerų, multimedijoje vis labiau naudojamos vadinamosios internetinės (WEB) kameros, kurioms būdingas išskirtinis mobilumas; dėl ypač mažų gabaritų šios kameros gali tilpti įprastoms vaizdo kameroms neprieinamose vietose;
- *garso kolonėles*. Siekiant ypač plataus jų naudojimo socialinėje aplinkoje, labai svarbia jų charakteristika tapo geros garsinės savybės ir mažas dydis. Mokslininkai, derindami šias savybes stengiasi netradiciškai išnaudoti ne tik garsiakalbių fizines savybes, bet ir paviršius, prie kurių tvirtinamos kolonėlės<sup>24</sup>, arba kuria akustinius prietaisus, tik simuliuojančius garso pojūtį mūsų ausyje ir kaukolės rezonatoriuje<sup>25</sup>;
- *vaizdo projektorius*. Analizuojant vaizdo projektorius pastebima ta pati mažėjimo (tik dydžio, bet ne vaizdo kokybės požiūriu) tendencija. Kažkada XX a. pirmoje pusėje buvo sukurti 1 metro ir daugiau skersmens kino projektoriai, dabar jie jau telpa žmogaus delne ir jungiami prie išmaniojo telefono. Aišku, tai gerokai padidina jų pritaikomumą visose mūsų buities ir kūrybos srityse;
- *kompiuterius*. Kalbant apie MT, pats kompiuteris tapo visų medijų valdikliu, savotišku pultu. Ypatingą vaidmenį čia vaidina kompiuterinė programinė įranga, suteikianti jos naudotojui neribotų kūrybinių laisvių.

Pranešimo terminas, kol tapo *multimedijos* terminu, nukeliavo ilgą kelią. Tačiau šiandien būtų sunku surasti sritį, kurioje nėra šiuo terminu apibrėžiamų priemonių.

## 2.2 Multimedijos technologijų taikymo koncepcija ypatingųjų vaikų ugdymo procese

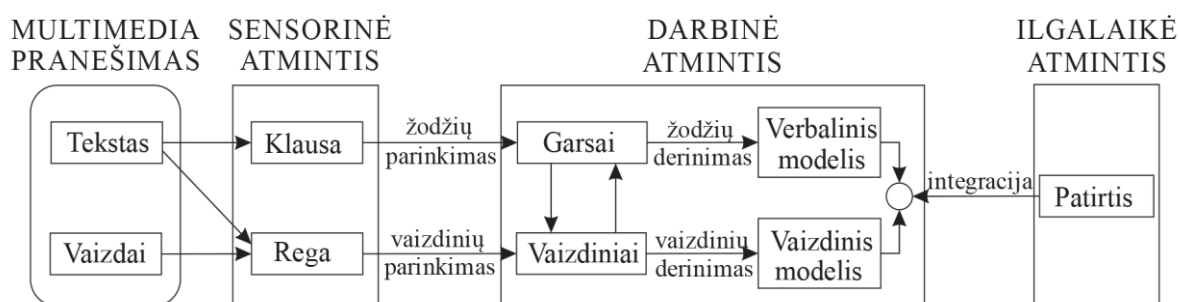
### Technologijų raidos pasekmės

Nepaprastai sparčiai tobulėjančios MT neabejotinai daro didžiulį poveikį šiuolaikinio ugdymo(si) procesui. Inovacijos yra susijusios su siekiu keisti aplinką ir gebėjimu adaptuotis joje. Jos neišvengiamai keičia ir patį technologijų vartotoją. Neurofiziologo G. Rizzolatti vadovaujama tyrėjų grupė 1992 m. nustatė, kad smegenų priekinės dalies, frontalinėje skiltyje esančios ir motoriką valdančios smegenų nervinio audinio ląstelės, vadinamieji veidrodiniai neuronai, suaktyvėja ne tik atliekant veiksmą, bet ir stebint kitų individų judesius (Rizzolatti, Sinigaglia, 2008). „Kaip stebėtojai, suvokiame kito atliekamą veiksmą akimirksniu, nes mūsų

<sup>24</sup>Damson's Incisor Diffusion Technology: How It Works. Nuoroda internete <http://usdamson-audio.myshopify.com/pages/how-it-works>

<sup>25</sup>Braasch J., Clapp S., Parks A., Pastore T., Xiang N. (2013). *A Binaural Model that Analyses Acoustic Spaces and Stereophonic Reproduction Systems by Utilizing Head Rotations. The Technology of Binaural Listening*. Springer, Berlin, Heidelberg. P. 221–223.

smegenys yra ir kito subjekto atliekamo veiksmo vaizdas. <...> Vienos rūšies veidrodiniai neuronai yra susiję su savo ir kito žmogaus atliekamų veiksmų suvokimu ir imitavimo gebėjimu, kitos – su savo patirčių ir stebimų kito žmogaus pojūčių bei emocijų (pavyzdžiui, skausmo) išgyvenimu – empatijos gebėjimu. <...> Veidrodinių neuronų funkcionavimas yra ne tik žmogiškosios empatijos, bet kalbos, bendravimo bei kitų gyvybiškai svarbių procesų pagrindas – veikiant veidrodinių neuronų mechanizmui žmogus gali suvokti sudėtingą tarpusavio komunikavimo ir socialinio elgesio visumą<sup>26</sup>. Autistiškų žmonių veidrodiniai neuronai neaktyvūs ir tai lemia būdingus komunikacijos, elgesio, socialinės sąveikos sutrikimus (Oberman, Ramachandran, 2007; Rizzolatti, Fabbri-Destro, 2010)<sup>27</sup>. Taigi galima teigti, kad standartinėje aplinkoje specialiųjų poreikių turinčių vaikų vystymasis negali būti produktyvus. Ieškant atsakymų į tokio vystymosi klausimus buvo sukurta kognityvinės mokymosi multimedijos priemonėmis teorija. Teorijos modelis pateiktas 3 paveiksle.



3 pav. Kognityvinės mokymosi multimedijos priemonėmis teorijos modelis (pagal Mayer, 2001)<sup>28</sup>

Iš paveikslo matyti, kad ugdytinio kelias į ilgalaikę patirtį (t. y. įprasmintą patirtį) galimas dviem kanalais: 1. Tekstas–klausa–garsai–verbalinis modelis–patirtis; 2. Vaizdai–rega–vaizdiniai–vaizdinis–modelis–patirtis. Standartinėje situacijoje abu šie kanalai nuolatos derinami ir papildo vienas kitą. Tačiau dirbant su ypatingųjų poreikių vaikais ir naudojant multimedijos technologijas, kai kurių modelio dalių (priklausomai nuo ugdytinio gebėjimo suvokti aplinką) galima atsisakyti, labiau išnaudojant kitas. Šiuo atveju labai išryškėja ugdytojo vaidmuo, kurio darbe ypač svarbiu tampa tinkamos udymo(si) aplinkos paruošimas (Lagerlöf, Wallerstedtand,

<sup>26</sup> The Neurons that Shaped Civilization. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: [https://www.ted.com/talks/vs\\_ramachandran\\_the\\_neurons\\_that\\_shaped\\_civilization?nolanguage=lt](https://www.ted.com/talks/vs_ramachandran_the_neurons_that_shaped_civilization?nolanguage=lt). [žr. 2018-01-15].

<sup>27</sup> Oberman L.M., Ramachndran V. S. (2007). The Simulating Social Mind: The Role of the Mirror Neuron System and Simulation in the Social and Communicative Deficits of Autism Spectrum Disorders. *Psychological Bulletin* 133(2): 310-327 [interaktyvus], [žiūrėta 2018-01-15]. Prieiga per internetą: <http://cbc.ucsd.edu/pdf/psycbul.pdf>  
Rizzolatti G., Fabbri-Destro M. (2010). Mirror neurons: from discovery to Autism. *Experimental Brain Research* 200(3-4): 223-237.)

<sup>28</sup> Mayer R. E. (2003). *Learning and instruction*. Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice Hall

Pramling, 2014)<sup>29</sup>. Taip pat tai reiškia, kad technologijų naudojimas be labai aiškaus tikslo taip pat laukiamų rezultatų neduos. Pasaulyje ugdymo procese gana plačiai yra naudojamos multimedijos technologijos muzikos kūrimo technikoms įvaldyti (Breeze, 2011)<sup>30</sup>, muzikos atlikimui tobulinti (Edexcel, 2011)<sup>31</sup>, mokomasi garso įrašo ir dalijimosi technologijų patirtimi (Ofsted, 2012) ir pan. Tačiau šis procesas kiekvienoje šalyje dėl tam tikrų objektyvių priežasčių yra skirtingas ir vargu ar gali būti tiesiog perkeliams į Lietuvos ugdymą.

Deja, „kalbant apie kompiuterių ir multimedijos technologijų naudojimą, Lietuvos muzikinio ugdymo sistemoje išsamiomis analizėmis arba detaliais darbais pasidžiaugti negalime. <...> Kontraversiška dabartinė situacija paaiškinama gan skurdžiu stichišku finansavimu ir nepakankamu pedagogų anglų kalbos mokėjimu (didžioji dalis su multimedijos technologijų naudojimu susijusios medžiagos yra anglų kalba) ir pan.“<sup>32</sup> Prie visų ugdymo metu kylančių problemų būtina paminėti ir tai, kad dirbama su nuolatos kintančia „medžiaga“. Tradiciškai žmogaus domėjimasis muzika (kaip viena iš medijų) bėgant metams nėra pastovus. Vaikystėje tolerancija įvairių žanrų muzikai ypač akivaizdi. Ankstyvojoje paauglystėje ši savybė nėra tokia išreikšta. Vėlyvojoje paauglystėje ir ankstyvojoje jaunystėje interesas įvairiai muzikai vėl plečiasi, o žmogui subrendus, tolerancija įvairių žanrų muzikai palaipsniui įgauna mažiau išreikštas apimtis (Boal-Palheiros, 2001)<sup>33</sup>.

O kalbant apie ypatinguosius vaikus, tokių kintamųjų dar padaugėja. Visų pirma tai gebėjimas suvokti aplinkinį pasaulį. Iškalbingas pavyzdys – garsinė informacija. Garso bangos – visas kompleksas įvairių dažnių virpesių – sužadina ausies būgnelio virpesius. Sudėtingos transformacijos procese jie virsta nerviniais impulsais. Šie impulsai smegenyse apdorojami. Tai sukelia garso pojūtį. Nors muzika veikia visą žmogaus kūną – reakciją į ją lemia smegenų veikla, t. y. tam tikri procesai, būtini suvokti muziką. Skirtingi muzikinės raiškos elementai (ritmas, tempas, tembras, melodika, harmonija, dinamika ir kt.) tuo pačiu metu yra apdorojami skirtinguose dešiniojo ir kairiojo pusrutulių centruose. Muzikinės visumos suvokimo procesas pasireiškia aktyviai formuojantis neuronų jungtims tarp muzikos suvokimo centrų. Todėl visi

---

<sup>29</sup>Lagerlöf P., Wallerstedt C., Pramling N. (2014). Playing, new music technology and the struggle with achieving intersubjectivity. *Journal of Music, Technology & Education. University of Gothenburg*. Volume 7 Number 2, p. 201.

<sup>30</sup>Breeze N. (2011), „Multimodality: An illuminating approach to unravelling the complexities of composing with ICT?“, *Music Education Research*, 13:4, pp. 389–405.

<sup>31</sup>Stretton M. (2012). Specification: Edexcel GCSE in music (2MU01). [interaktyvus] Prieiga per internetą: [https://qualifications.pearson.com/content/dam/pdf/GCSE/Music/2009/Specification%20and%20sample%20assessments/GCSE\\_Music\\_Spec\\_2012.pdf](https://qualifications.pearson.com/content/dam/pdf/GCSE/Music/2009/Specification%20and%20sample%20assessments/GCSE_Music_Spec_2012.pdf)  
<http://www.edexcel.com/quals/gcse/gcse09/music/Pages/default.aspx>.

<sup>32</sup>Zalys V. (2013). Muzikinis ugdymas, naujųjų medijų technologijos ir menų integracija. *Mokytojų ugdymas*. ŠU. 20(1). 125 psl.

<sup>33</sup>Boal-Palheiros G.M., Hargreaves, D. (2001). Listening to music at home and at school. *British Journal of Music Education* Vol. 18, no. 2: P.103-118.

minėtieji muzikos potyrio elementai – jų muzikinė visuma, klausantis muzikos ar muzikuojant, turi fenomenalų poveikį, sužadina muzikos potyrio reakcijas (Aleksienė, 2016).

Kelia problemų ir skirtingos informacijos kanalais mus pasiekiančios informacijos greitis. Vaizdinę informaciją mūsų smegenys apdoroja lėčiau nei garsinę. Vaizdo duomenims apdoroti jos pasitelkia sudėtingesnes procedūras nei garso. Signalų, pranešančių apie blyksnį, kelias regėjimo sistema užtrunka ilgiau nei signalų, pranešančių, sakykime, apie šūvį, kelias klausos sistema. Į šviesos blyksnį mes gebame reaguoti per 190 milisekundžių, o į šūvio garsą – vos per 160 milisekundžių“ (Eagelman, 2017, p. 54). Todėl dirbant su skirtingo pajėgumo ugdytiniais labai svarbu teisingai pasirinkti ir derinti garsinę ir vaizdinę medžiagą.

Teisingai ir kuo anksčiau vaikų su tam tikromis negalėmis ugdyme kryptingai taikant MT, vėlesniuose amžiaus tarpsniuose jos mažiau pastebimos. Ilgainiui vaikas išmoksta, nors ir dalinai, prisitaikyti prie jį supančios aplinkos. Prisitaikymas nuolat kintančioje aplinkoje – viena svarbiausių savybių, mus išskirianti iš visų kitų gyvių Žemėje. „Tai įmanoma dėl to, kad mes gimstame stebėtinai „nebaigtinėmis“ smegenimis. Užuoat atėjusios į šį pasaulį su visa reikiama „instaliacija“, žmogaus smegenys prisitaiko ir keičiasi priklausomai nuo įgyjamos patirties. Tačiau tam reikia ganėtinai ilgo bejėgiškumo laikotarpio gyvenimo pradžioje – per šį laiką jaunos smegenys prisitaiko prie aplinkos ir formuojasi pagal jos reikalavimus“ <...> „Kur slypi jaunų smegenų plastiškumo, gebėjimo prisitaikyti paslaptis? Su amžiumi smegenų ląstelių nepadaugėja – tiesą sakant, suaugusiojo ir vaiko smegenų ląstelių skaičius nesiskiria. Paslaptis glūdi kitur: tai priklauso nuo to, kaip šios ląstelės tarpusavyje jungiasi“ (Eagelman, 2017, p. 57).

Vos gimusio kūdikio neuronai būna atskirti ir tarpusavyje nesujungti, tačiau per pirmuosius dvejus gyvenimo metus gaudami jutiminę informaciją jie pradeda jungtis nepaprastai greitai. Kiekvieną sekundę kūdikio smegenys suformuoja po du milijonus naujų jungčių, vadinamųjų sinapsių. Sulaukęs dvejų metų vaikas turi daugiau nei šimtą trilijonų sinapsių, tai yra dukart daugiau nei suaugęs žmogus. Per visą vaikystės laikotarpį aplinka, su kuria susiduriame, išstobulina mūsų smegenis – turėtos galimybių džiunglės išnaikinamos, o vietoje jų suformuojami pavidalai, atitinkantys patirtus poveikius. Smegenyse lieka mažiau jungčių, tačiau jos tampa tvirtesnės (Eagelman, 2017). Tai tik dar kartą įrodo, kad patys svarbiausi ir veiksmingiausi vaiko ugdymo ir lavinimo metai yra vaikystė.

Bet kuriai augančiai asmenybei vienas svarbiausių dalykų yra aplinkinių pripažinimas. Šiuolaikinėje, į mokinių orientuotoje pedagogikoje, ypač daug dėmesio skiriama siekiui visiems ugdytiniais suteikti vienodas ugdymosi sąlygas. Vienas pavyzdžių – ypatingųjų vaikų integravimas į tradicines ir paprastai iki 30 mokinių siekiančias klases. Mokytojui neišvengiamai kyla užduočių diferencijavimo pagal mokinių galimybes būtinybė. Vienas „gelbėjimosi ratų“ šioje situacijoje tampa MT. „Akivaizdu, kjo technologijų naudojimas ugdymo procese taip pat



sudaro geresnes sąlygas ugdymo individualizavimui bei pritaikymui specialiųjų poreikių turintiems mokiniams”, skelbiama 2010 m. atliktoje mokslinėje teorinėje studijoje, kuria siekta iširti informacinių komunikacinių technologijų ir inovatyvių mokymo(si) metodų pasiūlą ir taikymo praktiką pradiniam ir specialiajam ugdymui (Tautkevičienė G., Bulotaitė D., 2009, p. 39)<sup>34</sup>. Tam tikrų mokymosi problemų turintys vaikai dažnai yra gerokai geriau įvaldę kompiuterines ar kitų skaitmeninių įrenginių valdymo technologijas nei pats mokytojas. Tokia situacija klasėje jiems suteikia tam tikro pasitikėjimo. Judėjimo negalią patiriantiems vaikams nepamainomu pagalbininku tampa kompiuterio valdymo balsu galimybės, taip išvengiant būtinybės rašyti. Nors pastaroji technologija kol kas puikiai veikia tik anglų kalba, tačiau jau galima rasti pirmuosius produktus ir sukurtus lietuviškai. Tais atvejais, kai bendra veikla klasėje tiesiog nebeįmanoma, skaitmeninės technologijos (dėl galimybės dirbti izoliuotai vienas nuo kito) suteikia galimybę dirbti pagal individualias užduotis. Tokia veikla neabejotinai skatina ir mokymosi motyvaciją.

MT taikymo klasėje naudotinos priemonės<sup>35</sup>:

- *Įrenginiai padedantys turintiems klausos, regos ir judėjimo sutrikimų*: mini klausos aparatai, bevielė *Infrared* sistema – netrukdo laidai ir negirdima gerai girdintiems.
- *Specialiai pritaikytos klaviatūros ribotų judėjimo ir paspaudimo jautrumo galimybių vaikams* – padidinti klavišai, lietimui jautrūs ekranai, balso atpažinimo technologija (vaikas kompiuterį valdo ir įkelia informaciją tiesiog balsu).
- *Moksleiviams, turintiems regos negalią*, – uždaro ciklo didinamieji monitoriai (*Closed-Circuit Television Magnification* (CCTV), skirta silpnos regos vaikams – monitoriuje yra galimybė kokybiškai labai išdidinti vaizdą), maži Brailio rašto įrenginiai, padedantys į kompiuterį įrašyti žodžius ir sakinius. Įrašytas tekstas gali būti išklausomas naudojant teksto atkūrimo balsu funkciją.

Ikimokykliniame amžiuje visas mokymasis vyksta žaidimo forma. „Neįgalius vaikus ugdančių pedagogų (specialieji pedagogai, logopedai, ergoterapeutai, mokytojai) nuomone, specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių dėmesį labiausiai pritraukia <technologijos>, kuriose yra ryškūs ir dideli piešiniai, įgarsinta vaizdinė informacija. Pedagogai mano, jog specialiųjų poreikių mokinių mokymosi motyvaciją labiausiai skatina įdomios ir spalvingos

---

<sup>34</sup> Tyrimo „IKT ir inovatyvių mokymo(si) metodų taikymo pradiniam ir specialiajame ugdyme būklė Lietuvoje ir užsienyje 2000 – 2010 metais“ I dalies - „IKT ir inovatyvių mokymo(si) metodų taikymo pradiniam ir specialiajame ugdyme pasiūla, taikymo praktika ir perspektyvos lietuvoje ir užsienyje“ – teorinė studija. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

[http://www.inovacijos.upc.smm.lt/uploads/ATASKAITA\\_TEORINE\\_STUDIJA.pdf](http://www.inovacijos.upc.smm.lt/uploads/ATASKAITA_TEORINE_STUDIJA.pdf)

<sup>35</sup> Rebecca L. (2013). How Technology Benefits Special Education. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://classroom-aid.com/2013/09/26/how-technology-benefits-special-education/>

mokomosios programos bei „programos, turinčios žaismingumo elementų“, mokomieji žaidimai“ (Tautkevičienė G., Bulotaitė D., 2009, p. 104). Visos minėtos technologijos padeda ne tik pedagogui organizuoti mokymo procesą klasėje, bet ir visiems mokiniams patikėti savo jėgomis, pajusti atradimo džiaugsmą, būti įvertintiems. Tai vieni svarbiausių momentų, padedantys ugdyti kūrybiškumą.

Naudodamas MT vaikas panardinamas į kūrybos procesą, į kūrybai palankią ir nuolatos kintančią interaktyvią aplinką. Ugdytinis savarankiškai gali rinktis pageidaujamą veiklos pobūdį, prisitaikytą prie savo poreikių. „Interaktyviuose mokomuosiuose žaidimuose sujungiami ir keli mokymosi stiliai: kinestetinis, garsinis ir vaizdinis ir keli žaidimo tipai“ (Augustienė A., Pocienė D., 2016, p. 47). Mokytojas be didelių laiko sąnaudų gali sistemą modifikuoti kiekvieno ugdytinio pajėgumą, gebėjimus realiu laiku, nekeisdamas erdvės. Pedagogas, reaguodamas į vaiko emocinę būklę, turi galimybę laipsniškai transformuoti veiklos vyksmą ir kelti sudėtingesnius reikalavimus ugdytiniui tobulėti. Tinkamai taikant įrangą, sukuriama prasmingesnė, orientuota į ugdytinį erdvė. Atsipalaidavimas ir dėmesio sutelkimas teigiamoje aplinkoje gausina teigiamus rezultatus.

### **2.3 Multimedijos technologijos kaip alternatyvi ypatingųjų vaikų ugdymo forma**

Multimedijos technologijos Lietuvos ugdymo įstaigose naudojamos kaip aktyvesnio vaikų įsitraukimo į ugdymosi procesą priemonė. Kyla klausimas, ar gali MT tapti ypatingųjų vaikų ugdymui tarnaujantis įrankis, suteikiantis platesnes galimybes realizuoti savo gebėjimus ir socialinius įgūdžius? Nors šalyje nagrinėjama tema visapusiškai iširta menkai<sup>36</sup>, tačiau gerosios patirties sklaida valstybinėse, specializuotose ar privačiose ugdymo įstaigose (Paulionytė, Grabauskienė, Žemgulienė ir kt., 2010; Liaudanskienė, Vilūnienė, 2006) leidžia manyti, kad minėtos priemonės vaikų ugdymui neabejotinai turi teigiamą poveikį. Nors užsienio šalių patirtis (Lányi, Tilinger, 2004; Hsu, 2011; Khan, Bayoumi, 2015; Bidin, Omar, 2015) kur kas gausesnė, tačiau MT taikymo ikimokykliniam ugdymui tyrimų taip pat pasigendama. Priemonės, kurias sudaro multimedijos technologijos, reikalauja ne tik išmanyti specifinį jų valdymą ir pažinimą, t. y. nepakanka bazinio kompiuterinio raštingumo, bet ir būtinas gebėjimas priemones pritaikyti ugdymo tikslams, kūrybiškai ruošti medžiagą. Dėl minėtų priežasčių ugdytojų susidomėjimas technologijomis vis dar nėra išplėtotas (Paulionytė, Grabauskienė, Žemgulienė ir kt., 2010).

---

<sup>36</sup> Tyrimai atlikti IKT taikymui studentų ir vidurinių mokyklų mokinių ugdymo (Kavaliauskienė G. ir kt., 2006; Shoop E. ir kt., 2004; Vilkonienė M., 2009; Kriliuvienė T., 2008), pradinio ir specialiojo ugdymo (Paulionytė, Grabauskienė ir kt., 2010), SMO taikymo priešmokyklinio ugdymo (Augustinienė, Pocienė, 2016) procese.

Remiantis šiuolaikinio ugdymo paradigma – į vaiko, žmogaus kompetencijų ugdymą – ir plačiomis MT naudojimo(si) galimybėmis, galima teigti, kad minėtos priemonės turi tam tikrų pranašumų prieš įprastines, akademiniam ugdymui skirtas priemones, tačiau nepretenduoja tapti pagrindiniu įrankiu. Atsižvelgiant į tai, kad ypatingojo ikimokyklinio amžiaus vaiko ugdymui dažnu atveju sudaromos individualiuosius poreikius atitinkančios ugdymo programos, multimedijos technologijos gali būti pritaikomos prie vaiko ypatingumų ir atitikti ugdymosi lūkesčius. Naudojant MT vaikui vienu metu suteikiamos galimybės lavinti pažintinius, judėjimo įgūdžius, komunikacinius gebėjimus, sustiprinti motyvaciją, emocijų raišką, meninių gebėjimų sklaidą. Kadangi naudojamos priemonės aktyvina vaiko sensorinius pojūčius, t. y. regėjimo, klausos, lytėjimo, kinestezinius, erdvės suvokimo, todėl vaikas ugdomosios veiklos metu gali stebėti, susipažinti su spalvų pasauliu, klausytis, pažinti garsų įvairovę, judėti, liesti, tyrinėti savo gebėjimų galimybes.

Išskirtiniu multimedijos technologijų privalumu galima vadinti tai, kad kuriamą ugdymo turinį galima pritaikyti kiekvieno ugdytinio poreikiams, atsižvelgiant į raidos ypatumus ir gebėjimus.

Išanalizavus multimedijos technologijų priemones ir jų taikymo galimybes ugdant ypatingųjų ikimokyklinio amžiaus vaikus galima teigti, kad tai yra įranga, kuri naudojama perteikti, įrašyti, atkurti, vaizdinę, garsinę informaciją, ją modifikuoti esamuoju laiku derinant(is) prie ugdytinio poreikių, kurti ugdymo turiniui reikiamą vaizdinę, garsinę, medžiagą. Ypatingųjų vaikų vystymasis pasitelkiant MT tampa produktyvesnis nei naudojant standartines priemones. MT aktyvina garso, vaizdo suvokimo centrus smegenyse, stimuliuoja pojūčius, skatina kurti ryšius tarp objekto ir garso šaltinio. Ugdymo procese taikant MT galima ugdyti pažinimo, socialinę, komunikacinę, meninę, savivertės, emocinę, socializacijos, judėjimo kompetencijas.

### 3 YPATINGŲJŲ IKIMOKYKLINO AMŽIAUS VAIKŲ UGDYMO GALIMYBIŲ TAIKANT MULTIMEDIJOS TECHNOLOGIJŲ PRIEMONES TYRIMAS

#### 3.1 Tyrimo metodologija

##### **Kokybinio tyrimo strategijos pagrindimas**

Siekiant atskleisti ypatingųjų ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo galimybes taikant multimedijos technologijų priemones, buvo atliktas tyrimas, kuriam pasirinkta empirinio kokybinio tyrimo strategija – vienos vaikų grupės pedagoginis eksperimentas. Taip pat tyrimo duomenys buvo renkami (papildomi) pasitelkiant iš dalies struktūruotą interviu klausimyną vaikų tėvams. Nors eksperimentas negali užtikrinti tyrimo rezultatų validumo (Bitinas, 2006), tačiau tyrimą papildant interviu klausimyno metodu, validumas didėja ir atskleidžiami tikslesni rezultatai. Pedagoginis eksperimentas buvo atliekamas norint išsiaiškinti, kaip MT taikymas veikia ikimokyklinio amžiaus vaikų meninę raišką, pažintinių gebėjimų vystymąsi ir emocijų sklaidą. Interviu metodas tyrime leido tinkamai interpretuoti (įvertinti) tyrimo tikslą atskleidžiančius duomenis, suskirstant teiginius į kategorijas ir subkategorijas.

Tyrimo duomenys buvo renkami 2018 m. kovo–balandžio mėnesiais. Visa pedagoginio eksperimento veikla buvo filmuojama vaizdo kamera, tai sudarė galimybę tiksliai įvertinti ugdymo proceso veiksmingumą. Surinktų vaizdo įrašų trukmė – 4 valandos. Informantams pateikto interviu klausimyno turinį sudaro pažodinis pasisakymas raštu. Transkribuoto interviu klausimyno apimtis – apie 10 puslapių.

##### **Tyrimo bazė ir imtis**

Tyrimui atlikti buvo pasirinkti devyni vienos Vilniaus specialiojo lopšelio-darželio ikimokyklinio ugdymo grupės vaikai ir jų tėvai. Remiantis kokybinių tyrimų metodais, informantų imties dydis nėra aiškiai reglamentuojamas. Paprastai kokybinio eksperimento tyrimo imtis nėra didelė. Svarbiu faktoriumi tampa eksperimento dalyvių savybės, atitinkančios siekiamą išnagrinėti tiriamąjį objektą (Bitinas, 2006).

Siekiant užtikrinti tyrimo validumą, tyrėja pati dalyvavo tyrimo veikloje. Tiriamoji, ugdomoji veikla atlikta darželio grupės patalpoje, užsiėmimai vyko du kartus per savaitę, jų trukmė – po 35–45 min. Ugdomasis eksperimentas truko 4 savaites. Dėl tam tikrų su vaikų sveikata susijusių veiksnių ir individualiai sudarytų ugdymo programų iš visų tiriamųjų (N=9), veikloje dalyvavo po 5–7 vaikus. Tiriamųjų grupę sudarė skirtingų raidos ypatumų turintys vaikai, t. y. fizinės raidos, emocijų, elgesio, komunikacijos sunkumų. Tačiau kaip bendrą bruožą galima išskirti, kaip specifinį kalbos sutrikimą. Dėl tyrimo specifikos dažnai teko keisti eksperimento aplinkybes. Tai susiję su tuo, kad tiriamas naujas nepakankamai literatūroje nušviestas fenomenas. Eksperimento aplinkybes sąlygojo ir mažos tiriamųjų grupės

pasirinkimas. Pagal Bitiną (Bitinas, 2006), organizuojant panašaus pobūdžio eksperimentus, tokios sąlygos tinkamos.

### **Tyrimo etapai**

Tyrimas vyko septyniais etapais:

I etapas (2018 sausio 8–12 d.) – tiriamosios veiklos vykdymo galimybių derinimas su ugdymo įstaigos administracija.

II etapas (2018 sausio 29 d. – vasario 18 d.) – ugdomosios veiklos medžiagos paruošimas, kompiuterinio programavimo darbai.

III etapas (2018 vasario 26 d. – kovo 9 d.) – paruošiami ir vaikų tėvams pateikiami pasirašyti sutikimai vykdyti veiklą ir ją filmuoti.

IV etapas (2018 kovo 12 d. – balandžio 11 d.) – ugdomasis eksperimentas (veikla, užsiėmimai).

V etapas (2018 balandžio 2 d. – balandžio 13 d.) – paruošiamas ir tiriamų vaikų tėvams pateikiamas interviu klausimynas.

VI (2018 04 16 – 29) – filmuotos medžiagos analizė ir apibendrinimas.

VII (2018 04 16 – 29) – vaikų tėvų refleksijų analizė ir apibendrinimas.

Pirmas tyrimo etapas truko savaitę. Su ugdymo įstaigos administracija aptarti tyrimo sąlygų, patalpų, trukmės klausimai, pasirašytas susitikimas dėl veiklos vykdymo. Taip pat aptartas patogiausias laikas vesti pamokėles dėl kitų su vaikų ugdymu susijusių užsiėmimų. Nutarta su vaikais dirbti du kartus per savaitę antoje dienos pusėje.

Antrame tyrimo etape, buvo ruošiamos animacinių filmukų montažas, projekcijų vaizdo ir garso elementų, lietimui jautrių objektų komponavimas, rengiamas užsiėmimų scenarijus, numatomos techninės sąlygos grupės patalpoje. Taikyta tokia techninė įranga:

- vaizdo projektorius,
- nešiojamasis kompiuteris,
- bevielė garso kolonėlė,
- *WebCam* (internetinė vaizdo kamera),
- programinė įranga – *EyeCon*, *VLC player*, *Adobe Photoshop*, *Adobe Audition*, *Adobe Premiere*, *Adobe Encore*.

Trečiame tyrimo etape vyko individualūs susitikimai su vaikų tėvais, pokalbiai dėl užsiėmimų sąlygų bei tyrimo eigos. Minėtos grupės vaikų tėvai iš pradžių nerodė susidomėjimo ir teigiamo atsako į planuojamą tyrimą. Šį faktą lėmė jų emociniai potyriai dėl konfidencialumo ir privatumo teisių. Tačiau sutikimo formas užpildę ir pasirašę tėvai neprieštaravo, kad vaikai

veiklos metu būtų filmuojami, o surinkti duomenys naudojami rengiant mokslinį darbą. Tėvai pageidavo išlaikyti anonimiškumą. Sutikimų surinkimas turėjo įtakos ketvirto etapo pradžios laikui. Užsiėmimai su vaikais pradėti vykdyti tik tuomet, kai buvo surinkti visų grupę sudarančių vaikų tėvų raštiški sutikimai.

Ketvirtas tyrimo etapas vyko tiesiogiai dirbant su vaikais. Iš viso vyko 8 pamokėlės. Užsiėmimai buvo filmuojami. Penktame etape vaikų tėvams pateiktas interviu klausimynas (žr. 1 priedą), kurio tikslas – išsamesnė tyrimo analizė, vaikų pokyčių stebėjimas ir vertinimas veikloje, taip pat jai pasibaigus. Šiame etape buvo bendradarbiaujama su vaikų tėvais ugdomosios veiklos proceso tobulinimo ir pritaikymo vaikų poreikiams tenkinti klausimais. Šeštame etape – videomedžiaga peržiūrima duomenims analizuoti ir apibendrinti. Septintas etapas skirtas vaikų tėvų interviu klausimyno refleksijoms transkribuoti, analizuoti ir apibendrinti. Visi tyrimo etapai vyko laikantis nuoseklumo principo.

### **Tyrimo proceso aprašymas**

Ypatingiesiems vaikams ugdyti reikalinga nekintanti arba minimaliai kintanti veiklos struktūra ir metodai, todėl visuose užsiėmimuose buvo laikomasi vienodos veiksmų eigos. Susitikimai su vaikais buvo organizuojami jų ugdymo įstaigos grupės patalpoje, kadangi siekta nekeisti jiems įprastos darželio aplinkos. Dėl tiriamųjų vaikų raidos ypatumų saugumo ir pastovumo jausmas, nusistovėjęs dienos režimas jiems itin svarbus, todėl buvo siekiama išvengti papildomų dirgiklių. Nors tyrėjos ir vaikų pažintis neformalioje aplinkoje jau buvo įvykusi dar prieš pradėdant tiriamąją veiklą, tačiau pirmųjų užsiėmimų metu tyrėjo ugdomoji veikla jiems buvo neįprasta. Kad bendravimas vyktų kiek įmanoma sklandžiau ir suprantamiau patiems užsiėmimų dalyviams, buvo pasitelktos vaizdinės kortelės, vaizduojančios veiksmų seką, užsiėmimo instrukciją, kaip veiklos instrukcijos priminimo priemonė. Vaizdinės kortelės atliko dar ir vaikų elgesio kontrolės funkciją (derėtų nepamiršti, kad tyrimas buvo atliekamas su specialiuoju ugdymosi poreikių turinčiais vaikais, todėl griežtas išankstinis veiksmų planas būtinas). Veiklos metu naudojamas pliušinis rankos žaislas (pelėda, vardu Ūka), kaip žaismingas personažas dalyvių dėmesiui patraukti ir elgesiui kontroliuoti. Minėtos vaizdinės priemonės ne tik sutelkė vaikų dėmesį, bet ir jiems suprantama, priimtina forma pateikė aiškesnę veiklos struktūrą.

Ugdomoji veikla, išdėstyta per 8 užsiėmimus, vyko pagal iš anksto nustatytą scenarijų. Veiklos scenarijus ir turinys pateiktas 1 lentelėje.

## Veiklos scenarijus

| Tikslas                                                                                                                                                                        | Ugdomosios veiklos turinys                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Uždaviniai                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Priemonės                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | Pamokos trukmė |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------|
| Susipažinti su vaikais ir mokyti dainelės „Gydu gydu kačiutes“ / „Šarkele varnele“ / „Kėku kėku“ / „Joja joja ponukas“ ir formuoti santykį garso šaltinis – vaizdinė medžiaga. | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Muzikinis pasisveikinimas melodiniu motyvu.</li> <li>• Pateikiamas animacinis filmas „Gydu gydu kačiutes“ / „Šarkele varnele“ / „Kėku kėku“ / „Joja joja ponukas“.</li> <li>• Su vaikais aptariamas matytas animacinis filmukas ir jo herojai.</li> <li>• Žaidinimo demonstravimas ir atlikimas drauge.</li> <li>• Atitinkamos projekcijos rodymas ir mokymas ja naudotis.</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Pažintis su vaikais naudojant rankos lėlytę.</li> <li>• Žaidinimo pagal dainelę mokymasis ir ritmavimas.</li> <li>• Atitinkamos projekcijos pateikimas.</li> <li>• Gebėjimo įvardinti ir skirti projekcijoje pateiktus objektus ugdymas.</li> <li>• Santykio garsas – objektas formavimas.</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Multimedijos projektorius.</li> <li>• Elektroninė bevielė garso įranga.</li> <li>• Kompiuteris.</li> <li>• Kompiuterinė programinė įranga.</li> <li>• Vaizdinės-simbolinės kortelės.</li> <li>• Plušinis žaislas – personažas pelėda Ūka.</li> <li>• Skatinamieji prizai.</li> </ul> | 35-45 min.     |

Kiekviena pamokėlė buvo pradedama susėdus ratu ant grindų. Veikla struktūruota į tris dalis:

- *pirma dalis* – pasisveikinama muzikiniu melodiniu motyvu, naudojant rankos žaislą (pelėdą Ūką) ir laukiant atgalinio verbalinio ir akių kontakto. Šios dalies tikslas – užmegzti ryšį su kiekvienu vaiku individualiai;

- *antra dalis* – vaikams vaizdo projekcijoje parodomas (pristatomas) animacinis filmukas-dainelė<sup>37</sup>. Peržiūrėjus filmuką, su vaikais aptariama, kokius veikėjus, objektus ir detales jie matė. Tada demonstruojamas kūno judesiais atliekamas žaidimas dainuojant jau girdėtą

<sup>37</sup> 1-am užsiėmimui demonstruotas filmukas-dainelė „Gydu gydu kačiutes“, 3-am – „Šarkele varnele“, 5-am – „Kėku kėku“, 7-am – „Joja joja ponukas“.

dainelę, tuo metu vaikai skatinami atkartoti judesius pagal dainelės ritmą ir žodžius. Šioje dalyje siekiama vaikų verbalinės raiškos, o kartu ir ritminio pojūčio ugdymo. Fizinė veikla ir kalbinė raiška skatina intensyvių abiejų galvos smegenų pusrutulių darbą, akies ir rankos koordinaciją. Taip pat siekiama ugdyti gebėjimą ir norą dalyvauti grupės veikloje;

- *trečia dalis* – vaikams pateikiama projekcija (žr. 2 priedą), kurioje „paslėpti“ tam tikri gyvūnų garsai. Garsai iš anksto parenkami ir sumodeliuojami projekcijoje pagal rodyto animacinio filmuko temą, personažus, objektus. Šios dalies projekcija interaktyvi, todėl vaikai liesdami ant sienos rodomoje projekcijoje esančius objektus gali išgirsti jų skleidžiamus garsus. Vaikai skatinami įsiklausyti ir atskirti, kuris liečiamas objektas (zona) skleidžia kokį garsą ir jį įvardyti arba parodyti turimoje kortelėje. Šioje dalyje siekiama ugdyti vaikų dėmesingumą ir formuoti garso ir objekto ryšio pojūtį. Ne mažiau svarbi ugdyta savybė šioje dalyje – gebėjimas sulaukti savo eilės.

Projekcijose pateikiama vaizdinė ir garsinė informacija parengta naudojant lietuvių liaudies dainas „Gydu gydu kačiutes“, „Šarkele varnele“, „Kėku kėku kėku, vežė meška šėką“, „Joja joja ponukas“<sup>38</sup>. Tyrimo dalyviams buvo pateikti trumpi (nuo 26 s iki 44 s) šio darbo autorės kurti animaciniai filmukai. Filmukams sukurti buvo naudotos iliustracijos ir garso įrašai iš lietuvių liaudies dainų rinkinio vaikams „Dainuoj zuikis, dainuoj lapė“ (sud. Vaicenavičienė D., 2004). Kūrinių repertuaras pasirinktas remiantis ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu (LR ŠMM ŠAC, 2014), kuriame nurodoma, kad muzikos kūriniai ikimokyklinio amžiaus vaikams turi būti aiškaus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorinės ir liaudies dainos. Minėtus reikalavimus atitiko ir pasirinkti kūriniai.

Suvaldyti 5–7 ypatingųjų vaikų grupę ir tikslingai dirbti vienu metu vienam asmeniui (pedagogui) yra labai sudėtinga, todėl buvo paprašyta grupės auklėtojos padėti kontroliuoti situaciją, jei vienas ar kitas vaikas prarastų savitvardą ar blaškytų kitų dalyvių dėmesį. Pirmajame tyrimo užsiėmime dalyvavo ir tyrimo autorės sūnus, tačiau į kitas veiklą buvo nuspręsta jo neįtraukti dėl pernelyg artimo tyrėjo ir tiriamojo asmeninio ryšio ir išskirtinio dėmesio reikalavimo. Kitų vaikų susitelkimas į veiklą taip pat ne visuomet buvo sėkmingas dėl naujų potyrių, smalsumo technikai ir neįprastos, nekasdienės veiklos. Tačiau padedant grupės auklėtojai, situaciją valdyti pavyko sėkmingai.

Užsiėmimai buvo organizuojami ta pačia seka, tačiau kas antrą susitikimą keičiant nauja dainele, žaidimu, projekcija, garsais ir pakartojant ankstesnę dainelę. Darbas buvo organizuojamas taip, kad vaikai patirtų sėkmės džiaugsmą, kad veikla atitiktų jų gebėjimų lygį ir būtų suprantama, bet kartu reikalautų pastangų sutelkti dėmesį, (pa)stebėti, įsiklausyti, atskirti.

---

<sup>38</sup> Vaicenavičienė D. (2004). Lietuvių liaudies dainų rinkinys vaikams „Dainuoj zuikis, dainuoj lapė“. Vilnius: Gimtasis žodis.



Po užsiėmimo vaikai būdavo apdovanojami sausainiais (remiantis biheavioristine paskatinimo teorija).

Dėl atsineštos technikos ir jos į(si)rengimo patalpoje kilo tam tikrų nesklandumų. Techniką reikėjo sumontuoti taip, kad vaikai nepasiektų, tačiau būtų patogų valdyti tyrėjai. Susidurta su nepalankiomis projekcijoms gamtos sąlygomis: užsiėmimai vykdavo antroje dienos pusėje, todėl trukdė intensyvi saulės šviesa. Esant tiesioginiam dienos šviesos apšvietimui, projekcijos vaizdas buvo sunkiai įžiūrimas, neryškus. Dėl šios priežasties langus teko dengti tamsiu audeklu, kad į patalpą patektų sąlyginai mažiau saulės šviesos. Norint kokybiškai pateikti projekciją reikia specialiai tam pritaikytos erdvės ir minimalaus papildomo apšvietimo.

Siekiant įvertinti tiriamųjų pasiekimus veiklos metu, kiekvienas užsiėmimo ciklas buvo aprašomas pagal rodiklius: kontakto atsiradimas, aktyvumas veikloje, sprendimų daugėjimas, savarankiškumas, kūrybinių sprendimų raiška. Ciklų rodiklių aprašymas pateiktas 2 lentelėje.

2 lentelė

### Užsiėmimų ciklų rodikliai

| Eil. Nr. | Data ir laikas, 2018 m. | Tema                         | Uždaviniai                                                                                                                                                                                                                                                                   | Dalyvių sk. | Ciklo Nr. | Ciklo rodikliai                                                                                                                                                                                                                                                               |
|----------|-------------------------|------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|-----------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1.       | 03-12, 16:40 val.       | Dainelė „Gydu gydu kačiutes“ | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Susipažinti su vaikais.</li> <li>• Mokyti dainelės „Gydu gydu kačiutes“ žodžius ir atlikti judesius.</li> <li>• Skirti projekcijoje demonstruojamus objektų paveikslėlius ir garsus.</li> </ul>                                     | 5           | 1         | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Randasi kontaktas tarp tyrėjo ir tiriamųjų.</li> <li>• Vaikai siekia atkartoti judesius ir bando savarankiškai atlikti.</li> <li>• Aktyviai įsitraukia į veiklą.</li> </ul>                                                          |
| 2.       | 03-14, 16:40 val.       | Dainelė „Gydu gydu kačiutes“ | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Įtvirtinti dainelės „Gydu gydu kačiutes“ žodžius ir atlikti judesius.</li> <li>• Skirti projekcijoje demonstruojamus objektų paveikslėlius ir garsus.</li> </ul>                                                                    | 6           |           |                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| 3.       | 03-19, 16:40 val.       | Dainelė „Šarkele varnele“    | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Pakartoti, prisiminti dainelę „Gydu gydu kačiutes“.</li> <li>• Mokyti dainelės „Šarkele varnele“ žodžius ir atlikti judesius.</li> <li>• Skirti projekcijoje demonstruojamus objektų paveikslėlius ir garsus.</li> </ul>            |             | 2         | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Sklandus bendravimas tarp tyrėjo ir tiriamųjų.</li> <li>• Savarankiškai atlieka dainelę „Gydu gydu kačiutes“ su judesiais.</li> <li>• Dėmesingai dalyvauja veikloje.</li> <li>• Domisi objektais ir garsais projekcijoje.</li> </ul> |
| 4.       | 03-21, 16:40 val.       | Dainelė „Šarkele varnele“    | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Pakartoti, prisiminti dainelę „Gydu gydu kačiutes“.</li> <li>• Įtvirtinti dainelės „Šarkele varnele“ dainos žodžius ir atlikti judesius.</li> <li>• Skirti projekcijoje demonstruojamus objektų paveikslėlius ir garsus.</li> </ul> | 5           |           |                                                                                                                                                                                                                                                                               |
| 5.       | 03-26,                  | Dainelė                      | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Pakartoti, prisiminti dainelės „Gydu</li> </ul>                                                                                                                                                                                     | 5           | 3         | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Drauge dainuoja</li> </ul>                                                                                                                                                                                                           |

|    |                   |                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |   |   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|----|-------------------|-----------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---|---|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|    | 16:40 val.        | „Joja joja ponukas“         | gydu kačiutes“, „Šarkele varnele“.<br><ul style="list-style-type: none"> <li>• Mokyti dainelės „Joja joja ponukas“ žodžius ir atlikti judesius.</li> <li>• Skirti projekcijoje demonstruojamus objektų paveikslėlius ir garsus.</li> </ul>                                                              |   |   | muzikinį pasisveikinimo motyvą. Bendravimas sklandus.                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| 6. | 03-28, 16:40 val. | Dainelė „Joja joja ponukas“ | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Pakartoti, prisimint daineles „Gydu gydu kačiutes“, „Šarkele varnele“.</li> <li>• Įtvirtinti dainelės „Joja joja ponukas“ žodžius ir atlikti judesius.</li> <li>• Skirti projekcijoje demonstruojamus objektų paveikslėlius ir garsus.</li> </ul>              | 6 |   | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Geba atlikti daineles „Gydu gydu kačiutes“ ir „Šarkele varnele“ savarankiškai. Aktyviai dalyvauja.</li> <li>• Išreiškia susidomėjimą animacinio filmuko „Joja joja ponukas“ vaizdine informacija. Kūrybiškai ieško sprendimų.</li> <li>• Aktyviai įsitraukia į projekcijoje pateiktą užduotį.</li> </ul> |
| 7. | 04-05, 16:40 val. | Dainelė „Kėku kėku“         | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Pakartoti, prisimint daineles „Gydu gydu kačiutes“, „Šarkele varnele“, „Joja joja ponukas“.</li> <li>• Mokyti dainelės „Kėku kėku“ žodžius ir atlikti judesius.</li> <li>• Skirti projekcijoje demonstruojamus objektų paveikslėlius ir garsus.</li> </ul>     | 7 |   | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Savarankiškai dainuoja išmoktas daineles, tiksliai atlieka judesius.</li> <li>• Išreiškia norą veikti, susidomėjimą nauja dainele.</li> </ul>                                                                                                                                                            |
| 8. | 04-09, 16:40 val. | Dainelė „Kėku kėku“         | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Pakartoti, prisimint daineles „Gydu gydu kačiutes“, „Šarkele varnele“, „Joja joja ponukas“.</li> <li>• Įtvirtinti dainelės „Kėku kėku“ žodžius ir atlikti judesius.</li> <li>• Skirti projekcijoje demonstruojamus objektų paveikslėlius ir garsus.</li> </ul> | 5 | 4 | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Pageidauja projekcijos žaidimo „Kėku kėku“.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                   |

### 3.2 Tyrimo duomenų analizė

Siekiant iširti multimedijos technologijų taikymo galimybes ikimokyklinio amžiaus ypatingųjų vaikų ugdymo procese, buvo sudarytas iš dalies struktūruotas interviu klausimynas (žr. 2 priedą). Jį sudaro 4 klausimų blokai, kurių pasirenkamieji atsakymai pateikti teiginiais ir palikta vieta atsakymama papildyti. Klausimynas sudarytas pagal tris kriterijus, siekiant atskleisti vaikų 1) meninės raiškos, 2) kognityvinių (pažintinių) gebėjimų ir 3) emocinės raiškos sklaidą taikant multimedijos technologijas ugdyme. Taip pat pateiktas atviro tipo klausimas, kuriame

respondentų buvo prašoma pateikti savo refleksijas, pastebėjimus ir pasiūlymus dėl vykdomo tyrimo veiklos. Interviu klausimyno rezultatai pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė

### Interviu klausimyno rezultatai

| Eil. Nr.           | Klausimas                                                                                                                                                                                                                       | Atsakymas, N |
|--------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------|
| 1.                 | <i>Ar pastebėjote po užsiėmimų išryškėjusius vaiko meninės raiškos pokyčius?</i>                                                                                                                                                |              |
|                    | Bando tarti dainelių žodžius.                                                                                                                                                                                                   | 2            |
|                    | Dainuoja dainelės balsu nesivaržydamas.                                                                                                                                                                                         | 2            |
|                    | Prisimena ir atlieka rankų ir kūno judesius pagal dainelę.                                                                                                                                                                      | 1            |
|                    | Fragmentiškai atlieka dainelių ištraukas, judesius, imituoja objektų savybes.                                                                                                                                                   | 3            |
| 2.                 | <i>Ar pastebėjote vaiko pažintinių gebėjimų raišką, pvz., namuose imituoja užsiėmimuose vykusių veiklą?</i>                                                                                                                     |              |
|                    | Pasakoja apie personažus ar objektus, matytus ir girdėtus per pamoką.                                                                                                                                                           | 4            |
|                    | Aplinkoje (pvz., namuose, lauke) pastebi, rodo pirštu ar įvardija objektus, su kuriais susipažino per pamokėles.                                                                                                                | 2            |
|                    | Judesiu ar garsu imituoja objekto ar reiškinio savybes (pvz., paukštis – plasnoja rankomis, vėjas – pučia lūpomis, pelėda – ūkauja balsu, valgo – čepsi lūpomis, joja – atsisėdęs ant grindų judina per kelius kojais ir pan.). | 1            |
|                    | Bando pasakoti ar demonstruoti tai, ką veikia pamokėlėse.                                                                                                                                                                       | 2            |
|                    | Pasisako, kad po pamokėlės gauna prizą – sausainuką.                                                                                                                                                                            | 6            |
| 3.                 | <i>Ar pastebėjote vaiko emocijų pokyčius?</i>                                                                                                                                                                                   |              |
|                    | Po pamokėlės būna linksmas, teigiamos nuotaikos.                                                                                                                                                                                | 6            |
|                    | Po pamokėlės būna emociingas.                                                                                                                                                                                                   | 3            |
|                    | Susidomėjimo pamokėlėse vykstančia veikla nereiškia.                                                                                                                                                                            | 0            |
|                    | Po pamokėlės būna irzlus, piktas.                                                                                                                                                                                               | 0            |
|                    | Po pamokėlės būna pavargęs.                                                                                                                                                                                                     | 0            |
|                    | Po pamokėlės neatliepia dainelių, garsų, neimituoja objektų.                                                                                                                                                                    | 4            |
| 4.                 | <i>Ar rekomenduotumėte įtraukti ir kitus ypatinguosius ir tipinės raidos vaikus į panašaus pobūdžio užsiėmimus?</i>                                                                                                             |              |
|                    | Taip, nes manau, kad tokia veikla skatina vaiką:                                                                                                                                                                                |              |
|                    | pažinti aplinkos objektus ir garsus,                                                                                                                                                                                            | 6            |
|                    | simbolinius objektus sieti su realiai esančiais aplinkoje,                                                                                                                                                                      | 6            |
|                    | bendrauti,                                                                                                                                                                                                                      | 5            |
|                    | vartoti kalbą, plėsti savo žodyną,                                                                                                                                                                                              | 5            |
|                    | sukaupti dėmesį,                                                                                                                                                                                                                | 5            |
|                    | pasitikėti savimi,                                                                                                                                                                                                              | 4            |
|                    | jausti savo kūno judesius ir juos koordinuoti,                                                                                                                                                                                  | 5            |
|                    | patirti teigiamų emocijų.                                                                                                                                                                                                       | 5            |
| Ne, nes manau, kad |                                                                                                                                                                                                                                 |              |

|  |                                                                               |   |
|--|-------------------------------------------------------------------------------|---|
|  | tokia veikla mano vaiko raidai įtakos neturi,                                 | 0 |
|  | multimedijos technologijos nėra tinkama priemonė ugdyti ypatinguosius vaikus. | 0 |

Atsakydami į pirmą klausimą, respondentų atkreipė dėmesį į tai, kad vaikai fragmentiškai atlieka ištraukas, judesius, imituoja objektų savybes. Galima daryti prielaidą, kad juos tai domina, patraukia dėmesį. Mažiausiai buvo įsiminti rankų ir kūno judesiai pagal dainelę.

Analizuojant atsakymus apie pažintinių gebėjimų raišką (2 klausimas), reikia paminėti, kad daugelis tyrime dalyvavusių vaikų pasakojo apie personažus ir objektus, matytus ir girdėtus per pamoką. Matyt, galima teigti, kad tie pavyzdžiai yra iš jo gyvenamosios aplinkos, pažįstami. Tenka pripažinti, kad „sausainuko metodas“, remiantis bihevioristine ugdymo filosofija, pasitvirtino (tai liudija 6 respondentų teiginiai po užsiėmimo).

Aptariant vaikų emocijų pokyčius (3 klausimas), daugelis tėvų konstatavo, kad jų vaikai po užsiėmimo būna linksmi ir teigiamos nuotaikos. Todėl vaikai yra pasiruošę tolimesnei veiklai ir gali tobulėti toliau.

Tėvų komentarai į pateiktus atvirojo tipo klausimus buvo transkribuoti (pažodžiui) ir analizuojami remiantis duomenų rinkimo ir analizės suderinamumo principu (Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017). Analizei buvo naudotas kokybinės turinio analizės (angl. *qualitative content analysis*) metodas. Kokybinė turinio analizė šiuo metu yra vienas populiariausių metodų socialinių mokslų srityje (Brinkmann, 2014), ji atliekama nagrinėjant tekstinių dokumentų turinį, siekiant nustatyti tekstų ryšius ir juos analizuojant pasirinktame tyrimo lauke. Kitaip tariant, kokybinė turinio analizė, kaip socialinės aplinkos pažinimo metodas, įgalina tyrėją aiškinti ir interpretuoti teksto duomenis sistemingai juos klasifikuojant. Kokybinės turinio analizės pasirinkimas prasmingas, nes sudaro sąlygas pagal turinį ir prasmę jungti tyrimo duomenis į subkategorijas ir kategorijas ir empirinių duomenų pagrindu formuluoti pagrįstas išvadas.

Vadovaujantis nuostata, kad identifikuojant tėvų požiūrį į vaikų elgesio ir emocijų pokyčių vertinimą veiklos metu ir jai pasibaigus, nėra pakankamai ankstesnių žinių, o turima informacija yra gana fragmentiška, buvo pasirinktas metodologų (Lauri, Kyngäs, 2005) tokiomis atvejais rekomenduojamas *indukcine* logika grįstas kokybinės turinio analizės būdas, kai kategorijos buvo išvestos iš duomenų analizės metu, o pavieniai, atskiri respondentų suvokimą iliustruojantys atvejai buvo sujungti į bendrą visumą (Chinn, Kramer, 1999).

### **Tėvų refleksijų rezultatai**

Tyrimo pradžioje tėvų buvo pasiteirauta: „Ar pastebėjote po užsiėmimų išryškėjusius vaiko meninės raiškos pokyčius?“ Analizuojant tėvų pasisakymus apie vaikų meninės raiškos pokyčius po pamokėlių, buvo išskirta 1 kategorija (*Vaiko elgesys namų aplinkoje po ugdomosios*

veiklos) ir 3 subkategorijos (*Suaktyvėjęs dainavimas; Suaktyvėjusi judesio raiška; Pasyvus elgesys*). Atsakymų kategorizavimas pateiktas 4 lentelėje.

4 lentelė

#### Vaiko meninės raiškos pokyčiai

| Kategorija                                                        | Subkategorija               | Iliustruojantys teiginiai                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|-------------------------------------------------------------------|-----------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| VAIKO<br>ELGESYS<br>NAMŲ<br>APLINKOJE PO<br>UGDOMOSIOS<br>VEIKLOS | Suaktyvėjęs dainavimas      | <i>„Vaikas tikrai žymiai daugiau dainuoja“; „Labiau mėgsta dainuoti nei atlikti judesius“; „Dažnai namie bando kartoti daineles, bet sunkiai atsimena žodžius ir jei mes nepritariame (deja, dažnai nesuprantame dainos ir žodžių nežinome,) toliau nebedainuoja“; „Jei mes dainelę ar eilėrašį žinome, tuomet su dideliu „užsidegimu“ kartoja ir kartoja“; „Žiūrėdamas video, pradėjo dainuoti ir kartoti“; „Prisimena kai kuriuos dainelių žodžius ir bando pati dainuoti“; „Kartais pasikartojamai atlieka ištraukas. Nors ne vientisas, bet atskirti galima, iš kurios dainelės fragmentas“; „Greitai išmoko daineles ir judesius“; „Net ne pamokėlių metu pastebiu, kad dainuoja ar niūniuoja“; „Daineles dainuoja, kurios buvo užsiėmimuose“.</i> |
|                                                                   | Suaktyvėjusi judesio raiška | <i>„Kažkiek kartais imituoja kažkokių judesiu, bet pastarųjų labai nedaug“; [judesių atlikimas] „vyksta trumpai – pakartoja vieną du kartus“; „Paskutiniu metu labai mėgsta šokti ir dainuoti“; „Jei jai primenama dainelė, tai iš karto daro judesius, kaip neatskiriamą dainelės dalį“; „Žaisdama kartais atlieka judesius, kuriuos prisimena iš pamokėlių“.</i>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |
|                                                                   | Pasyvus elgesys             | <i>„Balsu dainelių nekartoja“; „Vaikas ir iki pamokėlių dainuodavo daineles, kurios jam patinka“; „Pamokėlės visai neįtakojo vaiko meninės raiškos“; „Žodžių neatkartoja“.</i>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |

Tėvų refleksijos parodė, kad daugumos vaikų elgesys po ugdomosios veiklos pasikeitė. Tėvai pastebėjo, kad vaikų saviraiška atliekant daineles tapo aktyvesnė. Taip pat vaikai kartais mėgdžiojo pamokėlėse rodytus judesius. Tėvai atkreipė dėmesį į tai, kad pateiktos lietuvių liaudies dainelės, vaikams buvo lengvai įsimenamos. Tačiau keletas vaikų dainų atlikimo ir judesių imitavimo nedemonstravo visai, nes pateikti muzikiniai kūriniai įtakos meninei raiškai neturėjo. Tėvų atsakymai apibūdina bendrą bruožą, kuris atspindi tai, kad efektyvus naujos medžiagos įsisavinimą vyksta ją periodiškai kartojant ir ypač rodant susidomėjimą vaiko išraiškomis. Atsižvelgiant į individualius vaikų raidos ypatumus, iš pateiktų atsakymų galima daryti prielaidą, kad muzikiniai žaidimai skatina meninės raiškos sklaidą tuomet, kai vaikai aktyviai joje dalyvauja, medžiaga yra kartojama ir vaikai jaučia palaikymą.

Kitas klausimas buvo skirtas tėvų požiūriui į vaikų pažintinių gebėjimų pokyčius po ugdomosios veiklos. Buvo klausama: „Ar pastebėjote vaiko pažintinių gebėjimų raišką, pvz., namuose imituoja užsiėmimuose vykusią veiklą?“ Analizuojant respondentų atsakymus buvo sudaryta 1 kategorija (*Vaiko domėjimasis aplinkos objektais*) ir 3 subkategorijos (*Naujai įgytos*

patirties raiška; Turėtos patirties sklaida; Ryšio tarp aplinkos objektų pojūtis). Atsakymų kategorizavimas pateiktas lentelėje 5 lentelėje.

5 lentelė

### Vaiko pažintinių gebėjimų raiška

| Kategorija                                    | Subkategorija                       | Iliustruojantis teiginys                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|-----------------------------------------------|-------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| VAIKO<br>DOMĖJIMASIS<br>APLINKOS<br>OBJEKTAIS | Naujai įgytos patirties raiška      | „Parduotuvėje išsirinko minkštą žaislą – pelėdą, nors šiaip minkšti žaislai visai neįdomūs. Manau, čia pamokėlių herojės – pelėdos Ūkos – įtaka“; „Tikrai pastebi objektus, gyvūnus ir juos imituoja savais garsais, primenančiais tų objektų skleidžiamus garsus“; „Po pirmos pamokėlės ilgai imitavo, kaip pučia vėjas“; „Kitą dieną po ugdamosios veiklos pastebimas susidomėjimas pamokėlyje matytais objektais“; „Pasakoja, kad grupėje vyko užsiėmimai“, „Matyti gyvūnai (pelėda, katinas, vilkas, varna ir kt.) „įgauna pavidalą“ jo lūpose ir judesiuose“, „Pasakoja tik paklaustas“, „Bet kokia veikla skatina vaiką visuose išvardintuose punktuose“. |
|                                               | Turėtos patirties sklaida           | „Kai kurie judesiai ir reiškiniai jau buvo žinomi prieš tai“, „Pasako, kokius objektus matė ir ką jie darė, kokios buvo spalvos ir kokius skleidė garsus“, „Į veiklą įsitraukia“, „Vaikas ir iki pamokėlių dainuodavo daineles, kurios jam patinka“, „Vaikas bendrauja, juda, stebi, klauso, įsitraukia į veiklą“.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |
|                                               | Ryšio tarp aplinkos objektų pojūtis | „Kol kas negeba susieti objekto ir garso ryšio. Reikia laiko“, „Labiau sieja realistiškai atrodančius objektus su tikrais, bet animacinė forma sunkiau suvokiama“, „Niekada nepasakoja (negali ir nelabai nori) apie veiklą darželyje“, „Judėsių ir garsų atlikimą ne itin sieja su matomais objektais“.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |

Tėvų komentarai atskleidė tai, kad vaikų domėjimasis aplinka ne žymiai pakito, keletas vaikų išreiškė susidomėjimą tam tikrais objektais. Nors pastebėtas aktyvesnis vaikų domėjimasis aplinkos objektais, tačiau dėl turėtos ankstesnės patirties, didžiąjai daliai vaikų pamokėlyse rodyti objektai pažintinių gebėjimų raiškai įtakos neturėjo. Vienu iš veiklos siekių buvo skatinti vaikus atrasti ryšį tarp pateiktos medžiagos ir aplinkos objektų, tačiau šiuo aspektu ryškaus rezultato nepastebėta. Didžioji dalis vaikų susidomėjimą vaizdine medžiaga labiau reiškė pamokėlių metu, tačiau pasyviau reagavo į aplinkos objektus po pamokėlių. Aplinkos analizė ir patirties kaupimas – ilgalaikis procesas, todėl derinant aplinkos pažinimą su kitomis veiklomis galimas ir pakankamas rezultatas būtų vaiko saugumo jausmas. O tai, kad vaikai su kiekviena pamokėle veikloje dalyvavo vis aktyviau, parodo, kad saugumo jausmas buvo pakankamas.

Emocijų pokyčiams įvertinti tėvams buvo pateiktas klausimas: „Ar pastebėjote vaiko emocijų pokyčius?“ Iš atsakymų išskirta 1 kategorija (*Vaiko emocinė būseną po užsiėmimų*) ir 3 subkategorijos (*Teigiamų emocijų sklaida; Emocinės raiškos pasyvumas; Emociniai veiksniai, padedatys įsitraukti į veiklą*). Atsakymų kategorizavimas pateiktas 6 lentelėje.

## Vaiko emocijų raiška

| Kategorija                                 | Subkategorija                                                | Iliustruojantys teiginiai                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|--------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| VAIKO<br>EMOCINĖ<br>BŪSENA PO<br>UŽSIĖMIMŲ | Teigiamų<br>emocijų sklaida                                  | „Po pamokėlės būna kupinas emocijų, gal kiek įsiaudrinęs, bet geros nuotaikos“; „Pamokėlės patinka“; „Patinka užsiėmimai, veiklos. Po pamokėlės buna linksma, pasakoja, ką veikė“; „Labai patiko veiklos“; „Tikrai susikaupus ir su susidomėjimu dalyvavo pamokėlėse“; „Džiaugiasi gavus sausainuką“; „Labai svarbus paskatinimas prizais, ji labiau motyvuota dėl jų“; „Drąsiau ir savarankiškai atkartoja aplinkoje matomus objektus, rodytus per pamokėles“; „Labai patinka lenta interaktyvi“; „Pamokėlės patinka“; „Pamokėlių veikla suteikia mergaitė gerų emocijų, jos ją nuteikia tikrai smagiai“.                                                                                                                           |
|                                            | Emocinės<br>raiškos<br>pasyvumas                             | „Iškart po pamokėlės jokių išpuodžių nereiškia“; „Jokios išraiškos apie darželio veiklą nebūna“; „Pokyčių nepastebėjau“; „Didelių emocijų nereiškia“; „Mergaitė didelių emocijų nereiškia“; „Ne visada supranta, ką reikia daryti“.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|                                            | Emociniai<br>veiksniai,<br>padedantys<br>įsitraukti į veiklą | „Teigiamų emocijų potyriai berniukui labai reikalingi. Dėl jų jis labiau įsitraukia į veiklą“; „Į veiklą įsitraukia pagal savo galimybes ir labiau dominančią temą“; „Vaikui reikia daugiau laiko suvokti proceso vyksmą, kad išryškėtų kokia emocinė išraiška“; „Veikla vaikui nesukelia irzlumo (dėl gausios informacijos)“; „Vaikas su paskatinimu ar priminimu dainuoja daineles. Jausdamas palaikymą, įsijaučia ir į judesių atlikimą“; „Jei mes nepritariame (deja, dažnai nesuprantame dainos ir žodžių nežinome) toliau nebedainuoja. Bet jei mes dainelę ar eilėraščių žinome, tuomet su dideliu „užsidegimu“ kartoja ir kartoja“; „Jei jai primenama dainelė, tai iš karto daro judesius, kaip neatsiejamą dainelės dalį“. |

Nors vaikų emocijų pokyčių vertinime tėvų atsakymai išsiskyrė į tris subkategorijas, tačiau dvi iš jų tapo beveik lygiavertės. Fiksuota intensyvi teigiamų emocijų raiška ir aktyvi vaikų emocinė būseną, dėl kurios įsitraukta į veiklą. Tačiau dalis vaikų ryškaus susidomėjimo veikla neišreiškė. Įvertinant tai, kad tyrime buvo dirbama su ypatingaisiais vaikais, sunku būtų tikėtis, kad visi jie vienodai reaguotų į tuos pačius dirgiklius.

Tėvų požiūrio į pamokėles vertinimui buvo pateiktas klausimas: „Ar rekomenduotumėte įtraukti ir kitus ypatinguosius bei tipinės raidos vaikus į panašaus pobūdžio užsiėmimus?“ Atsakymams vertinti buvo išskirta 1 kategorija (*Užsiėmimų vertinimas*) ir 3 subkategorijos (*Teigiamas vertinimas; Rekomendacijos; Turinio analizė*). Atsakymų kategorizavimas pateiktas 7 lentelėje.

## Užsiėmimų vertinimas tėvų požiūriu

| Kategorija              | Subkategorija        | Iliustruojantys teiginiai                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|-------------------------|----------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| UŽSIĖMIMŲ<br>VERTINIMAS | Teigiamas vertinimas | <i>„Vertinu užsiėmimą teigiamai“, „Užsiėmimus rekomenduočiau daugeliui vaikų“, „Užsiėmimai labai geri“; „Veikla tikrai yra tinkama“, „Užsiėmimai tikrai labai geri“, „Tinka šie užsiėmimai“, „Vesčiau savo vaiką į tokius užsiėmimus, jei jie būtų tęsiami toliau“, „Pamokėlės atrodo originaliai ir kiek netikėtai“.</i>                                                                                                                                                                                   |
|                         | Rekomendacijos       | <i>„Mano nuomone, tokiems užsiėmimams reiktų mažiau vaikų, pvz. 2–3, arba dirbti dviems ar daugiau pedagogų“, „Reiktų dar vieno suaugusiojo vedančiojo“, „Norėtųsi daugiau temų išmėginti, pvz., buities daiktai, metų laikai, kalendorinės šventės“, „Pamokėlės galėtų vykti periodiškai“, „Labiau šiuolakiškesnes dainas, o ne liaudies dainas, vien dėl žodyno plėtojimo ir aktualumo gyvenime“, „Iš išvardintų variantų ypač išskirčiau „vartoti kalbą, plėsti savo žodyną“ ir „pasitikėti savimi“.</i> |
|                         | Turinio analizė      | <i>„Vieno užsiėmimo metu vaikai įgauna daug potyrių: garso, vaizdo, judesio, pažintinių, emocinių. Viso to ir reikia ypatukams“, „Tai patraukia vaikų dėmesį“, „Manau, kad pateiktas pamokėlių turinys ir forma ugdo didžiąją dalį vaiko raidos sričių“, „Tokios formos pamokėlės galėtų labai paskatinti vaikų gebėjimų vystymąsi“, „Itin sudomino filmukas su kačiukais, prašė parodyti keletą kartų iš eilės“.</i>                                                                                       |

Vertinant tėvų atsakymus, svarbu paminėti, kad daugelis jų šiuos užsiėmimus rekomenduočiau kitiems. Toks asmeninis tėvų įsipareigojimas neabejotinai reiškia įsisąmonintą įvertinimą. Tai dar labiau patvirtina tai, kad tėvai leistų dalyvauti šioje veikloje savo vaikams, jei veikla būtų organizuojama toliau. Pastrasis teiginys liudija, kad tokių užsiėmimų poreikis yra neabejotinas ir, kad tokio pobūdžio užsiėmimai (kai kuriais atvejais integruojant papildomą personalą ir dalinai modifikuojant užsiėmimų turinį) gali padėti sėmingai spręsti problemas, su kuriomis susiduria tėvai, auginantys ypatinguosius vaikus.

Atlikus šio magistro darbo empirinį tyrimą ir apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad MT priemonėmis sukurtas ir pamokėlėse pateiktas turinys vaikams buvo patrauklus, informaciją jie įsiminė sklandžiai, nors ir nežymiai, bet gebėjo susieti pamokėlėse matytus objektus su aplinkos objektais, atlikti pateiktas daineles ir žaidimo elementus savarankiškai, pasakoti apie savo patyrimus tėvams. Tačiau tėvų pastebėjimai parodė, kad, norint pasiekti efektyvesnių rezultatų, vaikams reikalingas aktyvus dalyvavimas tokio pobūdžio veiklose, nuolat primenant ir pakartojant pateiktą medžiagą.



## IŠVADOS

1. Atlikus mokslinės literatūros ir šaltinių teorinę analizę, išsiaiškinta, kad ypatingųjų vaikų sąvoka apibūdinami tie, kurių raida neatitinka tipinės vaikų raidos ypatumų. Ypatingieji vaikai gali susidurti su fiziologiniais, ugdymosi ir bendravimo sunkumais. Dėl individualių ugdymosi poreikių vaikams reikalingos tam tikros priemonės, mokymo technikos, metodai, įranga ar net patalpos, kurios suteikia galimybę „apeiti“ ugdymosi trikdžius. Specialistai nurodo, kad ugdymo pagrindu turėtų tapti dominuojantys ypatingųjų vaikų gebėjimai ir stipriosios savybės. Tėvų įsitraukimas į ugdymo procesą ir bendradarbiavimas su ugdytojais skatina vaiko motyvaciją, norą pažinti pasaulį, pasitikėti savo jėgomis, bendrauti ir tobulėti.
2. Išanalizavus ypatingųjų vaikų ugdymo galimybes ikimokykliniame amžiuje, daroma prielaida, kad sėkmingam jų ugdymuisi įtaką daro meninis ugdymas. Tai grindžiama kūrybinių galių plėtojimu naudojant meno raiškos formas: dailę, muziką, šokį ir teatrą. Ypatingųjų vaikų meniniu ugdymu siekiama kūrybinės veiklos ir saviraiškos būdu didinti pasitikėjimą savimi, suteikti tvirtesnę savigarbos jausmą, sudarant prielaidas atrasti savitą bendravimo su aplinkiniais kalbą. Priklausomai nuo individualių vaiko gebėjimų jis gali muzikuoti, naudoti dailės priemones saviraiškai, emocijų sklaidą reikšti judesiu ar vaidybos elementais. Meno ugdytojas gali pagelbėti vaikui atrasti save ir tapti tuo, kuo ugdytinis nori būti, priimti save tokį, koks jis yra.
3. Multimedijos technologijų priemonėmis vadinama įranga, kuri naudojama perteikti, įrašyti, atkurti, vaizdinę, garsinę informaciją, ją modifikuoti esamuoju laiku derinant(is) prie ugdytinio poreikių, kurti ugdymo turiniui reikiamą vaizdinę, garsinę, medžiagą. Ypatingųjų vaikų ugdyme taikant multimedijų technologijas vaikų vystymasis tampa produktyvesnis nei naudojant standartines priemones. MT aktyvina garso, vaizdo suvokimo centrus smegenyse, stimuliuoja pojūčius, skatina kurti ryšius tarp objekto ir garso šaltinio. Ugdymo procese taikant MT galima ugdyti pažinimo, socialinę, komunikacinę, meninę, savivertės, emocinę, socializacijos, judėjimo kompetencijas. Multimedijos technologijų privalumu galima vadinti tai, kad kuriamą ugdymo turinį galima pritaikyti kiekvieno ugdytinio poreikiams, atsižvelgiant į raidos ypatumus ir gebėjimus.
4. Atlikus empirinį tyrimą, galima teigti, kad MT priemonėmis sukurtas ir pamokėlėse pateiktas turinys vaikams yra patrauklus, informaciją jie išimena sklandžiai, nors ir nežymiai, bet geba susieti pamokėlėse matytus objektus su aplinkos objektais, atlikti

pateiktas daineles ir žaidimo elementus savarankiškai, pasakoti apie savo patyrimus tėvams. Tačiau tėvų pastebėjimai parodė, kad, norint pasiekti efektyvesnių rezultatų, vaikams reikalingas aktyvus dalyvavimas tokio pobūdžio veiklose, nuolat primenant ir pakartojant pateiktą medžiagą.

## LITERATŪRA

1. Aleksienė V. (2016). *Muzikinės veiklos ypatumai ugdant autistiškus vaikus: gerosios praktikos vadovas*. Kaunas: Šviesa.
2. Aleksienė V. (2016). *Muzikino ugdymo ir muzikos terapijos sąsajos*. Kaunas: Šviesa.
3. Aleksienė V., Zvicevičienė S. (2009). *Lietuvių etnografija autistiškiems vaikams: ugdymo ir terapijos aspektai*. Vilnius: Ciklonas.
4. Augustinienė A., Pocienė T. (2016). Priešmokyklinio amžiaus vaikų žodyno turtinimo, taikant skaitmeninius mokymosi objektus, galimybės. *Holistinis mokymasis*, nr. 2, 43-58. Kauno technologijos universitetas.
5. Bankauskienė J., Jagelevičienė S. (2006). Ikimokyklinio amžiaus vaikų, tuirnčių kalbos ir komunikacijos sutrikimų, socialinė adaptacija: ekspertinis vertinimas. *Specialusis ugdymas*, 2006, nr. 1 (14), p. 145-157.
6. Bernotienė R., Juraitienė I. (2011). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo pasiekimų vertinimas. Lietuvos ir užsienio šalių patirtis*. Vilnius, UPC.
7. Bitinas B. (2006). *Rinkiniai edukologiniai raštai*. II tomas. Vilnius: Edukologija.
8. Blandė A. (2017). *Ypatingas vaikas: vienas ar kiekvienas?* Vilnius: Šviesa.
9. Boal-Palheiros G.M., Hargreaves, D. (2001). *Listening to music at home and at school*. *British Journal of Music Education* Vol. 18, no. 2.
10. Braasch J., Clapp, S., A. Parks, A., T. Pastore, T., N. Xiang, N. (2013). *A Binaural Model that Analyses Acoustic Spaces and Stereophonic Reproduction Systems by Utilizing Head Rotations. The Technology of Binaural Listening*. Springer, Berlin, Heidelberg.
11. Brazauskaitė A., Kačiušytė-Skramtai L. (2004). „Parama vaikui taikant meno terapijos metodus“ iš leidinio „Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas. Metodinės rekomendacijos“
12. Bražienė N., Songailienė R. (2011). Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ir socializacijos ugdymas pedagoginės meno terapijos metodais: kokybinis tyrimas. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, nr. 2 (31), p. 63-72.
13. Breeze N. (2011). Multimodality: An illuminating approach to unravelling the complexities of composing with ICT?, *Music Education Research*, 13:4, p. 389–405.
14. Brėdikytė M., Brandišauskienė A., Sujetaitė-Volungevičienė G. (2015). *Žaiskime drauge!* Kaunas: Lietuvos edukologijos universitetas.
15. Brinkmann, S. (2014). Interview. In *Encyclopedia of Critical Psychology*. Springer New York.

16. Chinn P. L., Kramer M. K. (1999). *Theory and Nursing a Systematic Approach. Mosby Year Book, St Louis.*
17. Clark R. C., Mayer R. E. (2011). *E-learning and the science of Instruction: Proven Guidelines for Consumers and Designers of Multimedia Learning.* San Francisco: John Wiley and Sons.
18. Dodge D. T., Colker L. J., Heroman C. (2007). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas.* Vilnius: Presvika.
19. Eagelman D. (2017). *Smegenys.* Tyto Alba.
20. East V., Evans L. (2008). *Vienu žvilgsniu.* Tyto alba.
21. ESTEP 2013 m. tyrimo projekto Nr. 517–12-PEST „Palanki aplinka vaikams ir jaunimui: iššūkiai ir galimybės” ataskaita.
22. Giedrienė R. (2014). Požiūris į kitokį vaiką: pradinės mokyklos atvejis. *Socialinis ugdymas / Socialiniam ugdymui(si) palanki aplinka ir jos kūrimo strategijos.* 2014, t. 38, Nr. 2, p. 56–67.
23. Hallahan D. P., Kauffman J. M. (2003). *Ypatingieji mokiniai: specialiojo ugdymo įvadas.* Vilnius: Alma littera.
24. Ignatavičiūtė D., Vinograva I. (2014). *Medija ir multimedija: samprata, raida, įvairovė.* Medijų naudojimas eelektroninio mokymo procese. Projektas „Liedm tinklo plėtra“ nr. Vp1-2.2-šmm-04-v-05-002.
25. Jareckaitė S. (2006). *Muzikinis ugdymas vakarų Europoje ir Lietuvoje: teorija ir praktika nuo Antikos laikų iki XX a. pradžios.* Monografija Klaipėda, Klaipėdos universiteto leidykla.
26. Jautakytė R. (2014). Kūrybiškumo samprata ir jo ugdymas darželyje: ikimokyklinio auklėjimo pedagogų pozicija. *Tiltai*, nr. 1, p. 87-103.
27. Jautakytė R. (2014). *Ankstyvasis bei specialusis muzikinis ugdymas.* Klaipėda.
28. Lagerlöf P., Wallerstedt C., Pramling N. (2014). Playing, new music technology and the struggle with achieving intersubjectivity. *Journal of Music, Technology & Education.* University of Gothenburg. Volume 7 Number 2, p. 102.
29. Lauri S., Kyngäs H. (2005). *Developing Nursing Theories (Finnish: Hoitotieteen Teorian Kehittäminen).* Werner Söderström, Dark Oy, Vantaa.
30. Liaudanskienė V., Vilūnienė A. (2006). *Bendravimo su vaikais, turinčiais įvairaus lygio negalią, būdai ir technologijos.* Vilnius: Viltis.
31. Linkaitytė G., Asta Lapėnienė A. (2003). Vaiko pažinimo gebėjimų plėtra ugdant daile. *Acta Paedagogica Vilnensia*, nr. 11. P. 130-138.

32. Linkuvienė D., Vaira Ž. (2013). *Multimedijos technologijos. Mokymosi vadovas*. Socialinių mokslų kolegija.
33. LR ŠMM (2013). *Metodinės rekomendacijos nevalstybiniam ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programų teikėjams*. Vilnius.
34. LR ŠMM ŠAC (2015). *Ikimokyklinio amžiaus metodinės rekomendacijos*. Vilnius.
35. LR ŠMM ŠAC (2014). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas*. Vilnius.
36. LR ŠMM ŠAC (2016). *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pasiekimų vertinimas: kas, kodėl, kaip, kada?* Vilnius.
37. LR ŠMM ŠAC Bernotienė R., Jankauskienė L., Jonynienė V., Juraitienė I., Rudienė A. (2015). *Jūsų vaikas – ikimokyklinukas*. Vilnius.
38. LR ŠMM, SPPC, Geležinienė R., Vasiliauskienė L., Vyšniauskienė A. (2010). *Mokomės kartu*. Vilnius.
39. Mayer, R. E. (2003). *Learning and instruction*. Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice Hall.
40. McLuhan M. (2003). *Kaip suprasti medijas. Žmogaus tęsiniai*. Baltos lankos.
41. Piličiauskas A. (2005). *Neįgaliųjų meninis ugdymas. Metodikos ir terapijos aspektai*. Vilnius: Kronta.
42. Šečkusienė H. (2004). *Vaiko muzikinių gebėjimų ugdymas*. Vilniaus pedagoginis universitetas.
43. Šteineris R. (2012). *Ugdymo menas. Metodika ir didaktika*. Vilnius: Lietuvos Valdorfo pedagogikos centras.
44. Trister D., Heroman D. C. (2008). *Vaiko smegenų veiklos skatinimas. Pirmieji penkeri vaiko gyvenimo metai*. Vilnius: Presvika.
45. Vaicenavičienė D. (2004). *Dainuoj žuikis, dainuoj lapė (lietuvių liaudies dainų rinkinys)*. Vilnius: Gimtasis žodis.
46. Vilkėlienė A. (2003). *Ypatingųjų vaikų integruotas muzikinis ugdymas*. Kronta.
47. Vilkėlienė A. (2013). *Ypatingųjų mokinių meninis ugdymas*. Mokslo darbų apžvalga.
48. Vilkėlienė A. (2015). Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių meninis ugdymas: tikslai ir principai. *Pedagogika*, nr. 2, t. 118, p. 232-253.
49. Vilkėlienė A. (2016). *Specialusis ir įtraukusis meninis ugdymas*. Vilnius.
50. Wylie J. (2009). *Muzikinių žaidimų universalumas* iš Stašinskienė L. *Vaiko muzikos pasaulis*. Vilnius: Kronta.
51. Žalys V. (2003). Muzikinis ugdymas, naujųjų medijų technologijos ir menų integracija. *Mokytojų ugdymas*, nr. 20 (1), p. 119-134, Šiaulių universitetas.
52. Žydzūnaitė V., Sabaliauskas S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vilnius.

53. Žukauskienė R. (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai.
54. Dapkevičienė J. (2013). Vaikų piešinių paslaptys. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://psichologejurga.lt/vaiku-piesiniu-analize/>
55. Damson's Incisor Diffusion Technology: How It Works. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://usdamson-audio.myshopify.com/pages/how-it-works>
56. Gureckienė L. (2013). Sutrikusios regos vaiko ugdymas bendrojo lavinimo grupėje. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/specialistams/sutrikusios-regos-vaiko-ugdymas-bendrojo-lavinimo-grupeje-/10700>
57. How playing an instrument benefits your brain (Ted-Ed, 2014). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/watch?v=R0JKCYZ8hng&t=91s>.
58. Judd R. (2014) darbo metodų aprašymas ir videogalerija (JAV). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.therhythmtree.com/>
59. Landsbergienė A. (2012). Kompiuteriai (ir kt. technologijos) darželyje: apie pusiausvyros paieškas. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://www.vaikystes-sodas.lt/Austejos-blogas/kompiuteriai-ir-kt-technologijos-darzelyje-apie-pusiausvyros-paieskas/16316>
60. Landsbergienė A. (2013). Pranešimo „Neleisti vaiko prie technologijų – tas pats, kas vietoj mašinos naudoti vežimą“ medžiaga konferencijoje „Login 2013“. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/mokslas/login/a-landsbergiene-neleisti-vaiko-prie-technologiju-tas-pats-kas-vietoj-masinos-naudoti-vezima.d?id=61183407#ixzz2R6O6nSer>.
61. Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lietuva2030.lt/lt>
62. McLuhan M. (1964). *The Medium is the Message. Understanding Media: The Extensions of Man*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://web.mit.edu/allanmc/www/mcluhan.mediummessage.pdf>
63. Oberman L. M., Ramachndran V. S. (2007). The Simulating Social Mind: The Role of the Mirror Neuron System and Simulation in the Social and Communicative Deficits of Autism Spectrum Disorders. *Psychological Bulletin* 133(2): 310–327 [interaktyvus], [žiūrėta 2018–01–15]. Prieiga per internetą: <http://cbc.ucsd.edu/pdf/psycbul.pdf>
64. Pudžaitės S. (2013) interviu su Zvicevičiene S.: „Muzika atveria autistiškus vaikus“. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.muzikoterapija.lt/muzika-atveria-autistiskus-vaikus/>
65. Rebecca L. (2013). How Technology Benefits Special Education. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://classroom-aid.com/2013/09/26/how-technology-benefits-special-education/>

66. Specialusis ugdymas švietimo įstaigose 2013-2104 m. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:  
<https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=2531115>
67. Stretton M. (2012). Specification: Edexcel GCSE in music (2MU01). [interaktyvus] Prieiga per internetą:  
[https://qualifications.pearson.com/content/dam/pdf/GCSE/Music/2009/Specification%20and%20sample%20assessments/GCSE\\_Music\\_Spec\\_2012.pdf](https://qualifications.pearson.com/content/dam/pdf/GCSE/Music/2009/Specification%20and%20sample%20assessments/GCSE_Music_Spec_2012.pdf)
68. Šūmakarienė A. (2016). Kas yra dailės terapija? [interaktyvus] Prieiga per internetą:  
<http://psichika.eu/blog/kas-yra-dailes-terapija/>
69. The Neurons that Shaped Civilization. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:  
[https://www.ted.com/talks/vs\\_ramachandran\\_the\\_neurons\\_that\\_shaped\\_civilization?nolanguage=lt](https://www.ted.com/talks/vs_ramachandran_the_neurons_that_shaped_civilization?nolanguage=lt)
70. Tyrimo (2012) „IKT ir inovatyvių mokymo(si) metodų taikymo pradiniame ir specialiajame ugdyme pasiūla, taikymo praktika ir perspektyvos Lietuvoje ir užsienyje“ mokslinė teorinė studija. Vilnius. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:  
[http://www.inovacijos.upc.smm.lt/uploads/ATASKAITA\\_TEORINE\\_STUDIJA.pdf](http://www.inovacijos.upc.smm.lt/uploads/ATASKAITA_TEORINE_STUDIJA.pdf)

**Anketa tiriamų vaikų tėvams**

1. Ar pastebėjote po užsiėmimų išryškėjusius vaiko meninės raiškos pokyčius? *Prašau pagal žemiau pateiktus teiginių pavyzdžius detaliau apibūdinti vaiko meninės/muzikinės raiškos elementus.*

Mano vaikas:

- bando tarti dainelių žodžius;
- dainuoja daineles balsu nesivaržydamas;
- prisimena ir atlieka rankų ir kūno judesius pagal dainelę;
- fragmentiškai atlieka dainelių ištraukas, judesius, imituoja objektų savybes.

**Jūsų komentarai**

3. Ar pastebėjote vaiko pažintinių gebėjimų raišką, pvz., namuose imituoja užsiėmimuose vykusią veiklą? *Prašau pagal žemiau pateiktus teiginių pavyzdžius detaliau apibūdinti vaiko kognityvinės (pažintinės) elgsenos pokyčius po užsiėmimų.*

Mano vaikas:

- pasakoja apie personažus ar objektus, matytus ir girdėtus pamokos metu;
- aplinkoje (pvz. namuose, lauke) pastebi, rodo pirštu ar įvardija objektus, su kuriais susipažino pamokėlių metu;
- judesiu ar garsu imituoja objekto ar reiškinių savybes (pvz. paukštis – plasnoja rankomis, vėjas – pučia lūpomis, pelėda – ūkauja balsu, valgo – čepsi lūpomis, joja – atsisėdęs ant grindų judina per kelias kojas ir pan.)
- bando pasakoti ar demonstruoti tai, ką veikia pamokėlių metu;
- pasisako, kad po pamokėlės gauna prizą – sausainuką;



### Jūsų komentarai

4. Ar pastebėjote vaiko emocijų pokyčius? Prašytume pagal žemiau pateiktus teiginių pavyzdžius detaliau apibūdinti vaiko emocijų pokyčius po užsiėmimų.

Mano vaikas:

- po pamokėlės būna linksmas, teigiamos nuotaikos;
- po pamokėlės būna emociingas;
- susidomėjimo pamokėlėse vykstančia veikla nereiškia;
- po pamokėlės būna irzlus, piktas;
- po pamokėlės būna pavargęs;
- po pamokėlės neatliepia dainelių, garsų, neimituoja objektų.

### Jūsų komentarai

5. Ar rekomenduotumėte įtraukti ir kitus ypatinguosius bei tipinės raidos vaikus į panašaus pobūdžio užsiėmimus?

- Taip, nes manau, kad tokia veikla skatina vaiką:
- pažinti aplinkos objektus ir garsus,
- simbolinius objektus sieti su realiai esančiais aplinkoje,
- bendrauti,
- vartoti kalbą, plėsti savo žodyną,
- sukaupti dėmesį;

- pasitikėti savimi,
- jausti savo kūno judesius ir juos koordinuoti,
- patirti teigiamų emocijų.

**Jūsų komentarai**

- Ne, nes manau, kad tokia veikla mano vaiko raidai įtakos neturi.
- Ne, nes manau, kad multimedijos technologijos nėra tinkama priemonė ugdyti ypatinguosius vaikus.

**Jūsų komentarai**

Gal turite kokių nors pasiūlymų ir pageidavimų? Būtų šaunu, jei savo idėjomis pasidalintumėte ☺

Nuoširdžiai dėkoju už sugaištą laiką ir bendradarbiavimą!

## Tyrimo veiklos vizualiniai sprendimai

## 1.1. Dainelės „Gydu gydu kačiutes“ animacijos motyvas



## 1.2. Projektija dainelės „Gydu gydu kačiutes“ tema



## 1.3. Dainelės „Šarkele varnele“ animacijos motyvas



1.4. Projektcija „Šarkele varnele“ dainelēs tema



1.5. Dainelēs „Joja joja ponukas“ animācijas motīvas



1.6. Projektcija dainelēs „Joja joja ponukas“ tema



1.7. Dainelēs „Kēku kēku“ animācijas motyvas



1.8. Projekcija dainelēs „Kēku kēku“ tema

